Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

X. évfolyam – 2015. április

MADARÁSZ KATHY MARGIT KIÁLLÍTÁSA BUDAPESTEN
BURAI ISTVÁN KÁRTYAVÁRA
KOMISZÁR JÁNOS KIÁLLÍTÁSA
IN MEMORIAM CSÁTTH ATTILA
CSOKONAI-EMLÉKSZOBA A REFORMÁTUS KOLLÉGIUMBAN

ÖSSZEÁLLÍTÁS A TÁNC VILÁGNAPJA ELÉ:
RECENZIÓK ÉS VERSEK – BARÁTH PÁL GRAFIKÁI

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG:
BÁTAI TIBOR, CSONTOS JÁNOS, LÖVEI SÁNDOR, MADÁR JÁNOS, NAGY HORVÁTH ILONA, SERFŐZŐ SIMON, SZALAI CSABA, SZIKORA ZSÓ VERSEI
SZÉKELY GÉZA KOLOZSVÁRI KÉPZŐMŰVÉSZETI FIGYELŐJE
CSERNÁK BÉLA A NAGYVÁRADI HOLNAPOSOK SZOBORCSOPORTJÁRÓL

SZÍVEK A SÍNEKEN – TÁRCÁK
GROTESZK VERSEK ÉS KÉPEK

MÚZEUMI HÍREK

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti folyóirata

64. kötet

Néző ● Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC
folyóirata

Debrecen, X. évfolyam; 2015. április
(64. kötet; 48. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

ferko824@gmail.com

Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

+36–20/965–2921

A Néző ● Pont archívum fellapozható
a *www.licium.hu oldalon és az Országos Széchényi Könyvtár*
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.hu)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban, közgyűjteményekben és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni BLONDEX Művészellátóban, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

KAPITÁLIS nyomda

A FOLYÓIRAT 63. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2015. MÁRCIUS 6-ÁN VOLT.

László Ákos 75

A 75 éves László Ákos Csokonai- és Holló László-díjas grafikusművész jubileumi tárlatát rendezte meg a VOKE Egyetértés Művelődési Központja március 6–30. között.
A meglepetés-kiállítást a művésztársak és a barátok szervezték, az alkotót Mazsu János tanácsnok köszöntötte, a magán-kollekciókból válogatott anyagot Arany Lajos művészeti író méltatta.

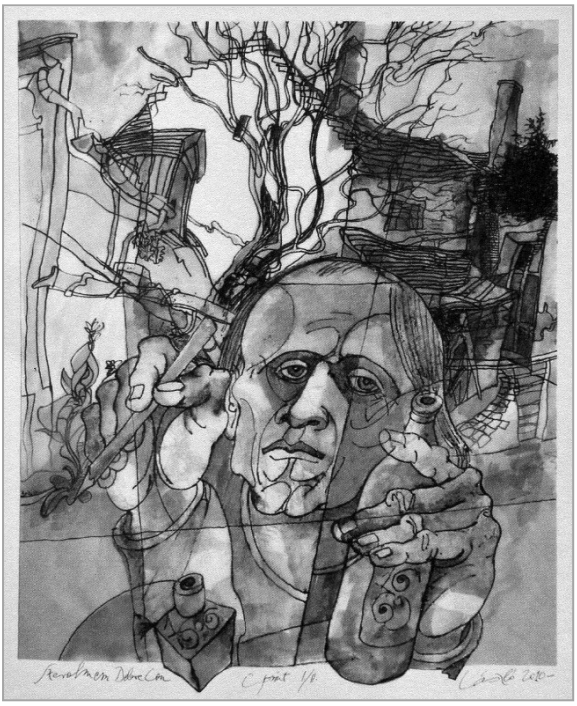

László Ákos:
Szerelmem, Debrecen

„labirintusok" – új könyv jelent meg a Néző ● Pont kiadásában

Mielőtt

Jó lett volna még lebegni kicsit,
mielőtt alászállok a mélybe.

Jó lett volna még elmerülni,
mielőtt kapaszkodom az égbe.

Jó lett volna még forró köveken
kapkodni meztelen talpam;

s hallani saját hangomat
egy véget nem érő dalban.

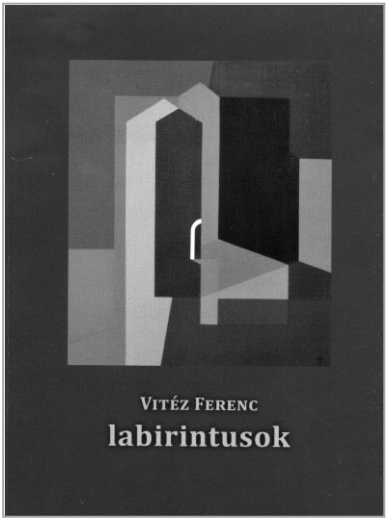

Az új kötet megrendelhető a Néző ● Pont címén,
1.000 Ft-os áron, mely tartalmazza a postaköltséget is.

PAPP KÁROLY: PSALMUS (3.)

A folyóirat megjelenését támogatta:
Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatának Kulturális Alapja

Legszebb szavak

Nagyhegyesre hívtak a Magyar Kultúra Napján. Beszélgetés közben összegyűjtöttük a legszebb magyar szavakat. Az ötletet Kosztolányitól kaptuk, ő francia mintára szedte rendbe a maga tíz legszebb szavát.

Árulkodik persze a nyelvről is a lista, mégis többet elárul az emberről. Mert a szavakat nem feltétlenül a széphangzás, hanem a nemes jelentés állítja egymás mellé. Az életihlet, hitvallás, értékrend, a tapasztalás és vágy, a hangulat és világkép, a hiány is ott van az asszociációk mélyén.

Lehetett vagy harminc vendég az esten, minden második leírta szavait. Készült az én listám is, amelyben csak az első helyet bérelte ki magának a gyönyörű *– a többi szó mindig változik. Most a következő rendben: álom, hajnal, illan, láng, fegyelem, lélek, ringat, égi, menny.*

Elhoztam magammal a szavakat. – Neveket nem hoztam, csak néhány arcot a szavak mellé. Hoztam magammal a közösség arcát, melyet a listák rajzoltak újra. Milyen vonásai vannak ennek az arcnak?

Majdnem mindegyik listán ott volt a szeretet (fölbukkant a hazaszeretet és a magyarság is); a szerelem, a jóság, a boldogság, az öröm, a tisztelet, a család, az édes(anya) és a béke szintén többször szerepelt.

Találkoztam a lelkiismerettel, a hegedűvel és csillaggal, a vallomással, a pillangóval és a mosollyal; találkoztam még a hűséggel, a virággal (búzavirág képében is), a szenvedéllyel és igazsággal; a bizalommal és az elmúlással, a remetével és az otthonnal (ugyanazon a lapon), hallottam a balladát, és szólított imádság, tengerkék tisztaság.

S igen, valami tengerkék tisztaságot is hoztam magammal a Hortobágy mellyékéről.

Utak
ÁRVA JUDIT *sgrafittója*

BÍBORBA, BÁRSONYBA

Madarász Kathy Margit ruhatervező iparművész kiállítása Budapesten, az E-Galériában

„Ki ez a lány, ez a hajnalba nyíló tulipán, kelyhe közt a fénnyel a pironkodó kertek alatt? Úgy nőtt ki reggelre a csöndből, mint ahogy templommá boltosul az Isten álma biztonságot áhító emberek szívében. Ruhája ékszer, és aranyszálak pendülnek, tarsolylemez-pártakottáról zengve ezer év dobbanásait hozsánnás erekből.
Nézem ezt a nőt. Nézem az Időt. Ruhája boltívét – lépkedő katedrális –, az égbe nyúló oszlopot, aranyszálakra hímzett rózsaablakot, nézek ezer évet, s nézem benne az örökifjúságot. Mert a nőnek nincs kora ebben az öltözékben, csak ideje van, mert ő a tetten ért szépség: játék, jelkép s ünnep. Arra gondolok, hogy nincs férfi, ki ne változna költővé egy pillanatra, ha találkozik a reménnyel. Mert a templomi vagy a nagyasszonyi ruha és az ünnepi kabát is olyan máriás remény, mint a trubadúr-lovagoké – hercegnői méltóság, alázat, ami felemel, ami a Mátyás-kastélyokon által vezet a paraszthímző-asszonyokhoz, s a cifraszobák hűvösében öntözi fénnyel a tulipánt."

Ez a költői köszöntő, melyből két részletet idéztem az imént, több mint négy évvel ezelőtt hangzott el egy kiállításon – a nőről, amilyenné Madarász Kathy Margit öltözékétől válik. Újraolvasván vettem észre, hogy végső soron erről kell most is szólni, arról, hogy a Ferenczi Noémi-díjas ruhatervező iparművésznek, a Debrecenben élő Madarász Kathy Margitnak nemcsak templomi öltözékei, fehér miseruhái, zsolozsmás kabátjai vannak, hanem a ruhák is olyanok, mint egy templom. Tudatosan építkezik a magyar népművészeti motívumokból, azzal együtt pedig a magyar lélek formáinak szakrális szövetét aranyszálakként építi be a kompozícióiba.

A szemléleti gazdagságot, mélységárnyalatokat mutatja, hogy a klasszikus művészetfilozófia egyik hegeli alaptételét ösztönösen követi: a művészetnek elsősorban az emberben rejlő istenit kell a megjelenítés középpontjába helyezni. Hegel számára az építészet az eszme otthona. Innen véve a hasonlatot, Madarász Kathy Margit szakrális ruhaépítményei szintén olyan otthonok, melyekbe az ember a testet öltözteti, ott mégis az anyagtalan lelki-szellemi értékrend, egy szimbolikus-egyetemes létezéseszme lakozik.

Hegel úgy vélte: a művészet a vallás analóg területe, mert kapcsolódik a földi, véges természeti élethez, miközben Isten a tudat tárgyaként jelenik meg benne. A művészet és vallás közötti párhuzamnak szintén megfelel az építészet: a szervetlen természet szellemivé válik (a szimmetria absztrakt értelmi viszonyai szerint rendeződnek el a formái). „Egyengeti Isten adekvát ábrázolásának útját", a szellem végtelensége pedig megformálja a testiséget, ami a szobrászat feladata, és nem ábrázolhat tökéletesen olyan szellemi tartalmat, amely ne válna szemléletessé testi alakjában is.

Nem véletlen, hogy Madarász Kathy Margit öltözékeit egyaránt szokták ruhaszobroknak és költeménynek is nevezni; s hogy számára a geometria ugyanolyan fontos rendezőelv lesz, mint a szecessziós formaihlet; valamint az a szemléleti jegy is árulkodó, amint a művész hitvallásában egymás mellé rendeli az őt ért hatások között a keleti kereszténység egyházművészetét és a népművészetet.

Maga az öltözék is egy gótikus katedrális. Különlegesen szervezett, érzelmileg sűrített emberi térélményt fejez ki, amelyet szimmetrikus térritmus valósít meg, a zenei ritmus szabályos mintájára emlékeztet. Karcsú, magasba törő ívek, ha előtte állunk, illetve fő- és oldalhajók, ha szimbolikus alaprajzként tekintünk reá. – S a férfi kicsit talán úgy van ezzel, mint Rodin, aki a francia katedrálisokban nem egyszerűen a monumentális formát és a formabelsőben a szakrális átszellemültséget kereste, hanem a női test szent architektúráját is fölfedezni vélte abban.

A felépítés és a funkció egyaránt a templomi áhítat és a szélesebb értelmű szakralitás jegyében követhető. Madarász Kathy Margit legtöbb ruhaornamensében, a díszítések szerves rendszerében jelen van egyrészt a léleknek is otthont teremtő téri elrendezés, másrészt valamilyen szakrális liturgia kiala-

kításának szándéka. S ez mindattól független, hogy népi/népművészeti vagy reneszánsz ihletésű öltözékről és kabátról van-e szó, hogy kastélyruhát, a megidézett örökség ezüst-fekete méltóságát, az epedő várakozás holdsóhajtásait vagy az óarany-fehér templomi és miseruhákat látjuk-e (István király és a kereszténység felvételének ezeréves ünnepére), hogy pávaszemes, ünnepi hódolatot, bíbor-fekete bájt vagy az *Ihlet* fekete-arany kristályvarázs tisztaságát sugározzák-e a ruhák. Látjuk az oszlopokat, az oltár, az áldozás és ima helyét – a fényeket. De a fény nem a festett rózsaablakon keresztül érkezik.

Míg eljutottam idáig a templomhasonlattal, arra gondoltam előbb, hogy az öltözék viselője hordozza a fényt, aztán rájöttem, hogy ő is kapja. – A ruhától, mely modell nélkül, a viselője nélkül is ugyanúgy ragyog. A ruha viselkedik tehát úgy, mint a rózsaablak, s az öltözék teszi láthatóvá Isten fényét.

Ugyanezek a transzcendens létezésre – kiterjedésre – utaló ornamensek és formák lüktetnek tovább a faliképein, erre utalt legutóbb Dvorszky Hedvig is a *Magyar Iparművészet* elmúlt évi 7. számába írt esszéjében.

A ruhákon alkalmazott motívumvilág átkerült tehát a fali kárpitokra, hol konstruktív, másutt a szecessziós ornamentika formáiban. Ha az öltözékeken az áhítat varázsos szentsége kicsit mindig elnyomta az érzelmi fűtöttséget, ezeken a kárpitokon kibontakoznak a profán érzelmek, melyek mellé mindig tudunk valamilyen gondolatot és eszmét is társítani.

A *Tulipánfa* arannyal szövött brokát motívumaival, eget-földet összekötő világfa és sámánlétra, a sátor és templomkupola képzeteivel, az égi és a földi szerelem metaforáival a létezés összetett élményének, illetve az embernek a teremtés (a magasság) előtti mély áhítatának megfogalmazása. E munka párdarabja *A liliom átváltozásai*, mely szintén egy kapu önmagunk értelmezése és létünk értelme felé, a szerelemről a tisztaságra helyezve a hangsúlyt. Bár a népdalok (hasonló formájuk miatt) váltakozva említik a tulipánt és liliomot, a színek viszont előbbinél az érzékiséget jelképezik, szemben a liliom szűzies megjelenésével. A liliom a szakrális művészetben Mária-szimbólum is, az *Angyali üdvözlet* jelenének elmaradhatatlan kelléke.

A kárpitok rendszerint párban készülnek, így az *Édenkert* is két stációt mutat be: mindkettő az élet dicsőítéséről szól. A tudás fája az életfa, a csábító kígyóindák noha együtt növekednek a fával, de madarakat táplálnak, és ének születik, s a Szentíráshoz is hűséges a művész: az eredendő bűn mellé a Megtestesülés/megváltás ígéretét társítja: a növekedést kísérő stilizált virág-madár motívumok egyúttal keresztek is.

Madarász Kathy Margit ma sem követ képalkotó divatot. A ruhatervezés és készítés közben szükséges térben gondolkodás itt a szakrális térben való sajátos létezéssé alakult át. S ha a ruháknál megemlítettem, hogy a funkciót rendszerint túlnövő, így a divatot kerülő műtárgy esztétikumteremtésében a templom-architektúra mintaként szolgált, egy-egy fali textilen konkrétan is a képi látványhoz kínálta a modellt a templom, illetve a katedrális alaprajz.

A *Jöjjetek hozzám…* (Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok a munkában, és én megnyugtatlak titeket"), illetve a *„Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakaratú embereknek"* című kompozíció megfelelő példa. Utóbbi jól láttatja a katedrálistornyokat és az oszlopokat, a nappá növesztett rózsaablakot. Nem volt konkrét „modellje" itt a művésznek, tulajdonképpen saját katedrálisát építette föl, miután elkészítette a templom-alaprajzot, belekomponálva a keresztény művészetben használatos mind a tizenhárom keresztet.

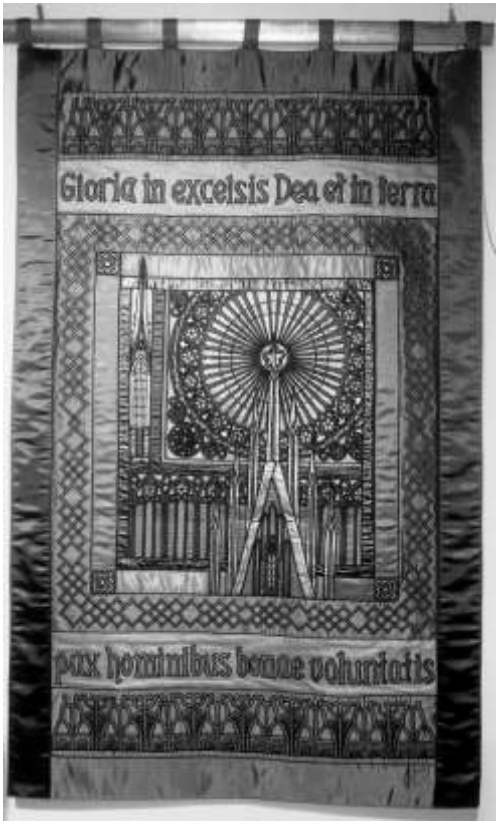

Madarász Kathy Margit alkotásaiból

Fekete Károly református püspök fogalmazta meg erről a képről, hogy a corpus nélküli keresztek feltámadás-szimbólumok, melyek Isten hatalmának végső diadalát jelentik. S ezzel a művész mintegy jelképes és egyetemes öltözéket hoz létre a képen, hiszen – folytatva az idézetet – „az öltözetek öltözete az lesz, amikor a romlandó test romolhatatlanságba, a halandó halhatatlanságba öltözik".

S Madarász Kathy Margitnak is újjá kellett születnie 75 éves kora után. Olyan betegségből alkotta újra önmagát – munkáján s művészetén keresztül is –, amilyenben a hitüket és erejüket elvesztők teste elindul a romlandóságba. Most azonban győzedelmeskedett az élet, és a lélek, a tiszta szellem romolhatatlansága. Dvorszky Hedvignek mondta, betegségében jött rá, hogy ő tulajdonképpen egy erős ember.

Noha mi ezt már korábban is éreztük emberségével együtt lüktető művészetéből, ma minket erősít újra. Bíbor-bársony életfája, az *Újraéledő fa* szintén ezt a gondolatot fogalmazza meg. Az elhalt csonkok nyomán új hajtások sarjadnak, lomb és gyökér tükrei egymásnak: mi a föld alatt, az ég felett is él.

A kiállítás címe szintén megkettőzött értelmet nyer. A 75. születésnapi katalóguspár bevezetőjében Dvorszky Hedvig így kezdte méltató esszéjét:

„Bíborba, bársonyba, gyöngyös koszorúba – ez a régi dal merült föl gyermekkorom szép világából akkor, amikor Debrecenben először láthattam Kathy Margit műhelyét."

Az „érett ember bölcs meditációja" most is bíbor-bársony életszépséggé formálódott: falainkat öltöztető képein, méltóságba öltöztető ruháin keresztül.

Immár pedig nemcsak a fa éled újra, hanem bennünk is lüktet és dobog az érzés: szeretnénk oly mélyeket sóhajtani e művek előtt, belélegezni tisztaságukat, hogy könnyűek legyünk…

S ha repülni nem is, de lebegni tudjunk legalább.

Madarász Kathy Margit: Ihlet (részletek)

Burai István Kártyák című kompozíciója (280x350 cm)

KÁRTYAJÁTÉK

Burai István festő- és grafikusművész tárlata Nagymacson

Minden kultúra életfunkciója, alkotóereje a játékban rejtőzik, játék nélkül nem képzelhető el sem a nagy civilizációk, sem a kis közösségek kultúrája – vélekedett Huizinga, lefektetve a *homo ludens*, a *játszó ember* elméletének alapjait. A művészet is (a költészet, a tánc vagy a festészet) „a komolyságon innen áll, ott, ahol a gyermek, az állat, a vadember és a látnok állanak; az álom, az elvontság, a mámorosság és a nevetés birodalmában". – Ahhoz, hogy ezt megértsük, egy gyermek lelkét kell magunkra ölteni: mint egy varázsinget.

Játszani hív ez a kiállítás is: a komoly elmélyültség és a pillanatba való belefeledkezés között, a kulturális hagyományok és művészi víziók között, az elvonatkoztatott szimbólumok és expresszív indulatok között. Megfordítva

ráadásul az arányokat is: a kicsiből nagy lesz, a nagyból kicsi, ugyanis most nem mi játszunk a kártyával, hanem a kártyalapok játszanak velünk.

Burai István az ünnep pillanatait meghosszabbítja és kiszélesíti. Színházi fotó- és festmény-kollázsaiból nyílt tárlata az Egri Borozó Galériában (azzal egyúttal a 2014-ben Kossuth-díjjal kitüntetett, a Nemzet Színészévé választott Kóti Árpád, a Csokonai Nemzeti Színház Örökös tagja előtt is tisztelgett, és a debreceni színház alapításának 150. évfordulójára emlékezett – a társulat az idén ősszel ünnepli majd e jeles eseményt). Hajdúböszörményben, a Maghy-házban nyílt meg válogatott munkáiból kultúra napi kiállítás; a Holló László-, Káplár Miklós-, Boromisza Tibor- és Csokonai-díjas művész pedig január 28-án a legújabb, közintézményben avatott munkája, a Református Kollégium Csokonai Szobáját díszítő festett üvegablak előtt állhat(ott), a költő felújított emlékhelyén tisztelegve a Debrecen nevét egyszerre híressé és elhíresültté tevő Európai rangú életműnél, Csokonai halálának 210. évfordulóján. Burai István monumentális munkái között már szerepel egy Csokonai-mementó: a névadó gimnázium új épületének festett, homlokzati üvegportáljait készítette el lírai tömörítéssel és drámai dinamikával. Pannókat alkotott művésztelepi meghívásai során (2001–2008 között a Hortobágyi Nemzetközi Művésztelepet vezette, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep munkáját a 1990-es évek elején irányította, és 2009-től újra ő a telep vezetője). A tematikai érdeklődésében a ’80-as évek végétől jelen lévő bibliai motívumkör összegzéseként 2014-ben egy 14 darabból álló stációszerkezetű ciklust komponált, az oltárképfunkciót ellátó torinói lepel szakrális parafrázisával egészítve ki azt a debreceni Szent József Gimnáziumban. Magyar történelmi király-sorozatából naptár készült, tehát a táblaképen túltekintő, nagyobb időbeli és térbeli horizontokat átfogó gondolkodás nemcsak ezt a most látható kártyakompozíciót jellemzi, hanem folyamatosan jelen van Burai István művészetében.

Kiállításaival egy fajta szimbolikus cselekedetet hajt végre: emlékezik és emlékeztet; látomásokat rögzít, hogy legyenek nekünk is vízióink arról: hol a helyünk a világban; és visszacsempészi az áhítatot ebbe a sokszor méltóságától megfosztott életbe. S az áhítat mellett rögtön a humort, az iróniát, a groteszk szépséget is megmutatja, az igazság erkölcsös esztétikumát emeli ki. Ezzel is a modern művészetfilozófia egyik jelentősnek gondolt hagyományát helyezi át a gyakorlatba, nevezetesen Gadamer elméletét, aki egyenesen azt állítja, hogy bármilyen műalkotás csak akkor tud esztétikailag gyönyörködtetni, ha megvan benne a szimbolikus karakter, az ünnepi jegy és a játékelv. – Minden műalkotás jelképez valami mást is, ami önmagán túlmutat, ami nem látható

benne, viszont ott van az érzékelhető mögött. Ki kell emelnie a hétköznapok forgatagából, egy pillanatra megszüntetni bennünk az időt és körülöttünk a teret; valamint a művészetnek játszania kell, és játékra hívnia befogadóját.

A művész gyakran azt játssza, hogy utánoz valamit, a festő azt, hogy hűen követi a modellt (egy arcot, egy házat, egy hegyet), miközben nem a modellt ábrázolja, hanem önmagát fejezi ki. Amikor a néző belép a játékba, ő sem a modellt fogja meglátni, s lehet, hogy nem is a festő érzéseit, hanem önmagát fedezi fel a műben. Az álmait, érzéseit, vágyait és félelmeit; egy régi szerelem emlékét, egy utazás élményét idézi vissza, gyermekkorát, az elfelejtett és újra dörömbölő terveit, érezhet nosztalgiát vagy fájdalmat a csalódások miatt.

S rájöhet arra, hogy tulajdonképpen mindennek van egy játékos oldala, hogy a legkomolyabb dolgok is valójában a játékból születnek. A játék pedig megadja (visszaadja) nemcsak a megismerés, majd az ismeretek birtokában kidolgozott stratégiákat átlátó és azokat variáló egzisztenciális műveletek kulcsát, de a világra való rácsodálkozás képességét, a belefeledkezés örömét is.

A belefeledkezés, a stratégia, nemkülönben a szerencse játéka is lett az idők folyamán a kártya, melynek eredetileg minden lapja szintén szimbolikus volt: a titkos tudásba való beavatás stációit, fokozatait jelképezte. Valahol vallásos szertartások kelléke volt előbb, vagy jóslásra használták, és régebben karácsonykor, évfordulón játszottak vele. Ez a naptári szimbólumrendszerével függ össze (például a francia kártya 4 színe a 4 évszak, 12 figurája a 12 hónap, 52 lapja az 52 hét, és a lapok számértéke végül a Joker nélkül 364). Mindenütt jellemző volt kapcsolata a titokkal és beavatással, misztikus vagy tiltott tudást is jelölt a kártya: talán ezzel (nemkülönben a folyton variálható, áthelyezhető-keverhető lapokkal) is magyarázható az „ördög bibliája” népi elnevezése. Szerencse-szimbólum végül a titkos tudással való kapcsolat miatt lett a kártya.

Burai István Kompozíció I–II. című akrilképei a nagymacsi kiállításon is szerepeltek

A jelkép nem annyira új keletű, az első feltűnéséről ugyanis a 12. sz. elejéről, Kínából számoltak be. Dél-Európában a 13–14. században, Magyarországon a 15. században terjedt el. A lapok különböző sorozatjeleket kaptak (pl. bot és kard; treff és pikk; szív és levél, vagy makk és zöld).

Jellemző a felezővonallal kettéosztott, tükörképes szerkesztés, ez azonban viszonylag új fejlemény: a 19. században terjedt el. Mindenesetre Burai István ezt a tükörképes kompozíciót választotta a maga, 15 lapból pannóvá összeálló kártyasorozatának rendezőelvéül.

Ez a monumentális, 2 méter 80 centiméter x 3 és fél méteres kompozíció maga is egy virtuóz és lenyűgöző játék: felvillanó képek, történetfoszlányok, egymás után következő, egymásra utaló és egymással kapcsolatot teremtő jelek, jelképek sorozata. – Némelyik óriáspecsétként áll a történések alján, mások egy fajta időkapszulaként kommunikálnak a jövővel.

Ez a *Kártyák* című nagy mű ugyanis még 1993-ban készült, a következő évben középponti helyet foglalt el Burai István debreceni tárlatán (a DOTE Elméleti Galériában). Akkor még úgy tűnt, hogy ezen a szerves egészet alkotó sorozaton összegzi a művészi törekvéseket, mintegy ars poetica jelleggel vall azokról a festői problémákról, illetve azokról az emberi kérdésekről, amelyek foglalkoztatják. Felfedezhettünk néhány konkrét motívumot és mozzanatot, melyek a művész egykorú grafikáin, festményein is megjelentek – ilyen volt más visszatérő szereplő közt a madár, a király, a ló vagy a kos, valamint a nő (női test) átváltozásainak motívuma.

Aztán kiderült, hogy ez a nagylélegzetű kompozíció nem egyszerű összegzés volt, hanem egy rendhagyó előremutatás, azoknak a témáknak a lajstromba vétele, amit a következő két évtizedben a művésznek elő kell vennie és ki kell dolgoznia. Bizonyítható, hogy Burai István művészetének elmúlt két évtizedét jól jellemezték azok az egymást követő sorozatok, melyek a *Kártyák* lapjain már felbukkantak. Nem beszélve arról, hogy a tükörképes kártyaszerkezettel önálló táblaképeken szintén találkozhattunk.

És utalnunk kell külön is a mitológiai élménykörre, pontosabban a saját mítoszteremtés szándékára. Van olyan művész, aki „újmítoszt" alkot, mások történelmi allegóriákról beszélnek, megint mások ezt az alapvetően szakrális megközelítést is áthelyezik a konceptuális (fogalmi vagy virtuális), a műtárgyat anyagtalanná tevő szintre. Nos, Burai István nem virtualizál, hanem éppen ellenkezőleg: anyagot és testet ad látomásának. Egy olyan világot, közösséget és történelmet, mondhatni: kulturális emlékezetet teremt, mely a valóságban nem létező dolgokat alakítja át művészi tényekké – tehát az alkotó teremtőszándékának síkján nagyon is valóságos dolgokról van szó.

Valódi bukásokból és valódi megváltásokból építkezik, újra átéli a képen a valódi szerelmeket és valódi érintéseket, létező tájakat és létező benyomásokat emel be a táblakép és a grafika mezőjébe. (Ehhez példaként a *Méltóság, Férfi és nő, Kompozíció I–II.* című önálló műveket említem.) A királysorozatnál még a történelmi hűségre is törekedett, igyekezett viszont a portrék köré olyan atmoszférát teremteni, amely Burai ős-történeteinek képi világát idézte vissza. A színpadszerű elrendezés pedig szintén azt mutatja, hogy itt az egyszer már megtörténteket játssza el újra a kép. Burai István több műve a címével utal arra, hogy színházról, cirkuszról vagy karneváli felvonulásról van szó, hogy jeleneteket idéz meg (*Színielőadás, Cirkusz, Oroszlánbűvölő, Műlovarnő, Farsang, Elmehetek a bálba? Jelenet* – s ezen a kiállításon is találkozunk *Színpadi jelenet* című képpel), de arról is meggyőz, hogy a jelenet érzelmi fedezete valóságos. Nem valamely szerep-, hanem életjátékról van szó.

Kifejlődtek továbbá az egyes motívumok a rézkarcok lapjain, majd az indiai élménykör szülte nagyobb sorozat szekvenciáiban láttuk a *Kártyák* folytatását. A motívumismétlések, a tükröződések, a jelek – akár mint erotikus profán, akár mint lelki és szellemi ihletésű szakrális elvonatkoztatások –, a pecsétjelleg, illetve a mandalaszerű építkezés valósult meg izgalmas, mai, modern formában. Ezek a művek a megtörtént s az elképzelt időt, a színpadi és az éles helyzeteket, a fenti és a lenti, a keleti és nyugati világot is összekötik. Legújabban visszatért a koncepció, a tükröződés, az útkeresés, a megismerés problémája az elmúlt hónapokban festett *Labirintus*-kompozíciókon.

A kártyák tükörszerkezete jelképesen utalt a képzelet és valóság egymást tükröző voltára – hogy olykor semmilyen különbség nincs a kettő között, csupán nézőpontbeli eltérések léteznek –, ugyanakkor felhívta a figyelmet a pozícióváltásokban rejlő tudásmodellre. Nem egyszerűen arról számol be ez a sorozat, hogy ami fent van, az lent is, és amit elképzelünk, az már része lesz a valóságnak, hanem arról, hogy a horizontális és a vertikális (széles és mély) tudásnak, önmagunk és a világ megismerésének is alapja valahol a játék. Az időből való kiszakadás, melyet kellően szolgálhat a kísérletezés, a szerep is.

Miként Huizinga fogalmazott *Homo ludens* című munkájában: az áhítat szent játékáról van itt szó, a verseny harci játékáról, az ügyesség, az ész és a véletlenszerűség játékáról. Stratégia és kirakójáték ez az önállóan is autonóm értékű képekként tekinthető elemekből álló pannó, mely egyúttal az emlékezet játéka az idővel. – Két, egymásra nyíló tükör labirintusjátéka.

Eme két tükör között ott állunk mi, csupa átlátszóság és csupa rejtvény. A feladat nem egyszerűbb (vagy nem bonyolultabb), mint találjuk ki, hogy kik vagyunk.

Burai István:
Színpadi jelenet

(Az előző oldalon
a Kártyák részlete)

(Az itt közölt szöveg a 2015. január 23-án,
a nagymacsi közösségi házban elhangzott megnyitó szerkesztett változata.)

CSOKONAI ÉS DIÁKTÁRSAI

Színes üvegablak díszíti a Református Kollégium Csokonai-szobáját

A Csokonai-díjas Burai István *Csokonai és diáktársai* című színes üvegablakát január 28-án, a költő halálának 110. évfordulóján avatta fel Fekete Károly püspök a Debreceni Református Kollégium Csokonai-szobájában.

Az ünnepségen a Csokonai-kutatás legújabb eredményeiről Debreceni Attila egyetemi tanár beszélt, fölvázolva az új Csokonai kritikai kiadás elektronikus verziójának alkalmazásait. (Az újraszerkesztésre a 2003-ban megjelent kritikai kiadás után azért volt szükség, mert a zsengéket tartalmazó *Zöld Codex* körüli rejtélyek az időközben fölfedezett *Szatmárnémeti-gyűjtemény* anyagával tovább bonyolódtak, és bizonytalanná vált Csokonai szerzősége 26 magyar és 14 latin nyelvű vers esetében. Az internetes verzió amúgy – a hypertext szerveződési logikáját követve – több megközelítési és értelmezési alternatívát is kínál majd az olvasónak.) Gáborjáni Szabó Botond, a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának és a Kollégium Múzeumának igazgatója a Csokonai-emlékhely kiállítási vezetőjét ismertette, ez után Keczán Mariann muzeológus a múzeumpedagógiai füzetet mutatta be.

Az újrarendezett kiállítás tárgyai, képei és feliratai teljes kép- és szöveganyaggal, illetve magyarázatokkal szerepelnek a vezetőben, melyben föl lehet lapozni Szilágyi Imre (szintén Csokonai-díjas) grafikusművész emlékszobában látható, a költő debreceni és kollégiumi pályafutásának főbb állomásait megidéző nyolc rézkarcát (melyek érdekessége, hogy a papír és festék alkalmazása helyett a rézlemez illúzióját adja a homokfúvásos nyomdatechnika).

Szilágyi Imre Csokonai-rézkarcsorozatából (2014): Csokonai a rézmetszők társaságában (előző oldal); Csokonai és Fazekas füvészkedik (fent); Csokonai szerenádja Hunyadi Ferenc püspök házánál (középen); Csokonai búcsúbeszéde

Debrecen látképe 1790 körül – Szilágyi Imre rézkarca (2014)

***

Az új Csokonai-üvegablak avatása azért is számíthat rendkívüli művészeti eseménynek, mert egy olyan alkotást pótolt, amely több mint 70 évvel ezelőtt, 1944 nyarán pusztult el. Június 2-án (majd további öt alkalommal) Debrecent óriási pusztítás érte, amikor az amerikai légierő „főpróbája" 1.200 ember életét oltotta ki, tetemes károkat okozva a város épületeiben is. Szeptember 17-én égett le a Nagytemplom teteje, rongálódott meg a Városháza és az ősi Kollégium, telitalálat érte a Déri Múzeumot. Ekkor semmisült meg a Kollégiumban a Csokonai-emlékszoba ólomüveg ablaka is, Toroczkai Oszvald 1938-ban készült remekműve, amely Hatvani István professzort és tanítványait, köztük Csokonai Vitéz Mihályt ábrázolta.

Hatvani István professzor tanítványai körében Toroczkai Oszvald 1938-as üvegmozaikja (Forrás: Őrállók és örökhagyók. Műalkotások a Debreceni Református Kollégiumban)

MARGÓ és VENDÉGSÉG

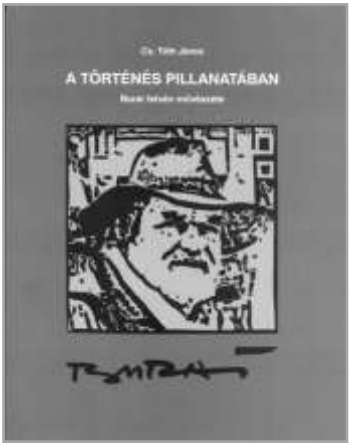

CS. TÓTH JÁNOS:
A TÖRTÉNÉS PILLANATÁBAN.
Burai István művészete.
Pegazus, Debrecen, 2014., 120 old.

Kiállítással egybekötve mutatták be 2014 decemberében a Méliusz Könyvtárban azt a kismonográfiai portrévá bővített színes katalógusalbumot, amely keresztmetszetet ad Burai István művészetéről. A szerző, Cs. Tóth János művészeti író biográfiai keretbe illesztette Burai szerteágazó festői, grafikusi – sokszorosító, alkalmazott (illusztrátori) és tervezőgrafikai –, az utóbbi években önálló alkotói területté vált szobrászi és az egyesületi vagy művésztelepi vállalások köré szerveződő képzőművészeti közéleti tevékenységét. Magát az elemző portrét is 16 grafika (tus, lavírozott tus, ceruzarajz, rost irón, monotípia) illusztrálja, és fejezetenként (festmény, egyedi grafika, sokszorosított grafika, plasztika) gazdag képanyag segítségével ad vendégszövegekkel színesített áttekintést a művészi pályáról 1987-től 2014-ig. Az első időszak tus, papírnyomat és rézkarc munkáit már az 1989-es katalógusban bemutatta; kétkezes vers- és képalbumot készített Dusa Lajossal 1994-ben. 2000-ben exkluzív grafikai és festménykatalógust gondozott egy francia kiadó közreműködésével; 2009-ben *Keresztmetszet* címmel jelent meg a kerámiáit és szobrait, üvegképeit és muráliáit is bemutató anyaga.

Az új albumban szereplő első színes papírnyomatok 1987-ben készültek. Az akrilképek nyomán kibontott műhelyportré a ’90-es évek közepétől válik markánssá: a több mint 60 festmény fele 2011–14 között született. Ebben az időszakban szintetizálta a szimbolikus műveket, a szürreális megjelenítést és az örök emberi kérdéseket (kapcsolatminőséget) faggató allegorikus képeket. Cs. Tóth János összegző megállapítása szerint – noha a művész a groteszkkel általában csak a dolgok, jelenségek és tettek felemás jellegére kívánja fölhívni a figyelmet – Burai „egész művészetének jellemzője, hogy a groteszk tragikus maszkját viselik alakjai. A maszkosított arcok jellemábrázolások és lélektükrök: az elfedett arcok megmutatják viselőik valóját, egyéniségük lényegét.”

Az album egyedi grafikai fejezetében mintegy húsz lapot találunk (a legkorábbi egy 1992-es tusrajz). Itt elsősorban a 2000-es évek grafikai termésével ismerkedhetünk meg, és izgalmas technikai, formai, tematikai újdonságokat is látunk a 2013. esztendőből. Míg a festmények között az indiai sorozat után a labirintus-tematikával és a „jelátalakulás" absztrakt szimbolikus (rituális) képeivel ismerkedhetünk, itt az akrilgrafikák, a foltokból építkező tuskompozíciók és a vegyes technikájú lapok, a „talált formák" jelentik Burai megújuló érdeklődését. Burai a '80-as évek után 2005-től ismét a rézkarctechnika felé fordult, egyaránt ügyelve a drámai tömörítésre, a lírai elvonatkoztatásokra és az epikus részletgazdagságra.

A plasztikai anyagot most láthatjuk az eddigi legnagyobb részletességgel: több mint 20 ilyen munkáról készült fotó. Cs. Tóth János így jellemzi a Burai-szobrokat: „Művei plasztikailag telítettek, vagyis nem óriás méretűek ugyan, de öblös teret képeznek maguknak. Az újító, teremtő művészi hevület őszinte és letisztult faragásai ezek a kőformák. Talált vagy barátoktól kapott bazalt, mészkő képezi a csiszolásra kínálkozó anyagot". A könyv szerzője szerint a szobrok ereje „az egyenes, ferde síkokat ütköztető, valamint a legömbölyített formákat boncolgató komponálásban rejlik. Ezek a vaskos, kissé rusztikus felületű plasztikák energiával teli hatásukkal archaikus nyugalmat sugároznak. Formafegyelem, anyagszerűség jellemzi a megalkotott műveket".

IN MEMORIAM SZALAI CSABA

Szalai-versek és Burai-grafikák

Az idén nyáron lesz 10 éve, hogy 62 évesen elment közülünk Szalai Csaba költő, újságíró. A Magyar Újságírók Közössége elnökségi tagja volt; a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas újságíró munkásságát „az igazságkereső szenvedély" hatotta át – idézte föl lap- és költőtársa, Erdei Sándor a *Diszpolgár* internetes portál megemlékezésében. 1968-tól gimnáziumi tanár volt (magyar-történelem szakos diplomával), 1975 után a *Hajdú-bihari Napló* munkatársaként dolgozott. Kilenc verses- és riportkötete jelent meg. Írásaiban végig hű volt a küszködő szegény emberek, a Hortobágy világához.

A *Tűzvigyázó* című első verseskötetének (1974) szép szakmai sikere volt. Erdei szavaival: a lírai gondolatokat többnyire képekben kifejező, közösségi moralitású, a népe-hazája iránt kötelességérzetet érző költők testvére-utóda

volt ő, Nagy László és Juhász Ferenc követője, messzebbről József Attiláé, és egy szekértáborba tartozott Kiss Dénessel, Serfőző Simonnal, Kiss Benedekkel, Ratkó Józseffel. Rímes és nem rímes verseiben egyaránt a gondolat és a tartás fegyelmező ereje a szembetűnő.

A második kötete, a *Virágdaráló* több mint két évtized múlva jelent meg (1996-ban). Erről a kötetről a *www.konyvtar.hu* oldalon olvasható az alábbi ajánlás: „A széles nyilvánosság előtt költőként alig ismert alkotó kötete ékesen bizonyítja a megjelenés és az értékteremtés összefüggésének viszonylagos lazaságát. […] A kötet bő száz verse azonos és örök témákat jár körül: helykeresés, hit, szerelem. Miként a költő írja, ami ténylegesen és metaforikusan egyaránt értelmezhető, sora és sorsa az 'öklöző paraszti léttől' az 'erkélyládás hazáig' tart (*Erkélyládás hazám*). A látszólagos szűkülésben a személyiség mégis gazdagodik, ahogy Kosztolányi summázta: a költő akkor arat, ha termését elveri a jég. Szalai Csaba versei számos jégverést rögzítenek, ám az ez utáni talpra állásokat is. Rímes és nem rímes verseiben egyaránt a gondolat és a tartás fegyelmező ereje a szembetűnő. Nem csupán versei vannak 'megfaragva', személyisége, szellemi arculata is. Míg hosszabb költeményeiben a meditációra hajlamos, a rövidebbekben inkább érzéseket, fájdalmakat, örömöket mutat föl. Egy-két soros verseiben pedig szentenciákat fogalmaz meg, aforizmákat rögzít. A költői képek gazdagsága ugyanakkor a kötet összes művére jellemző: *'Belső vérzés a csend ma bennem'* – írja. A […] pontosan a versekhez illesztett rajzokkal – amelyek Burai István munkái – nemesített könyv külön értéke a magyar nyelvvel való pazar bánásmód. Egy-egy új szó, szóösszetétel bravúros és messze nem erőltetett alkotás, teremtés. Egyáltalán: a kötet természetessége üdítő a megannyi mesterkélt, sokszor extravaganciára törekvő mai verstermés társaságában."

A *Virágdaráló* tusgrafikai illusztrációit Cs. Tóth János is kiemelte a fönt ajánlott portréalbumban (Szalai Csaba kötetének egyébként éppen Cs. Tóth volt a szerkesztője a *Tevan Kiadó*nál), s szintén utalt a *Quart Quint* címmel 1997-ben kiadott ötkezes albumra: a Burai-grafikák mellett Szalai Csaba (valamint Bényei József-, Dusa Lajos- és Vitéz Ferenc-versek szerepeltek). Cs. Tóth János írja: „Harmonikusan illeszkednek a versekhez a rajzok és a képekhez a lírikus tételek." A „mellérendelt, önálló grafikákon" túl a klasszikus illusztrálás feladatát „művészi alázattal" oldotta meg, mondhatni, „teremtőkedvének szellemi izgalmával", s átérezve „a költemények szellemiségét".

Szalai Csabára emlékezve, mind a két kötetből választottunk egy-egy Burai-rajzot, s mellé Szalai Csaba verseiből szemelgettünk.

SZALAI CSABA versei:

VÉN FELKELŐ

Holdmutató világos éj, –
hüvelybe hull a kardlevél.
Október. Sárga vekkerek,
ezer világító cső pereg.

A gép se tör, a kinnaludt
paraszt motyogva köt batyut,
morogna is, mert mégse rest,
még vinné a sort egyenest.

Ő látna még, vén felkelő,
egy csutka szablyát ránt elő,
a lámpa feldűlt fényüteg,

határt repít, a rémület
a hátából csíkot hasít,
a rabruhás mező lapít.

KISKARÁCSONY

Fagymarásos ablak
a tél szelíd linóleuma,
rajta semmi.
A pajta fölött a hó,
mintha elunna esni.

FEJFA

Aki szeret, az követel,
aki szeret, örökre lemond
arról, hogy követelhet.
Mit adjak hát?
S mit ígérjek, mint a gyermek?

NAGY KÁROLY ZSOLT A ZEMPLÉNI MÚZSÁBAN

Egy „sűrű" fotós címmel készített interjút Nagy Károly Zsolt antropológus fotográfussal Földy-Molnár Lilla a Sárospatakon kiadott negyedéves folyóiratba (a *Múzsa*-galériában szintén Nagy Károly Zsolt fotói láthatók, s az ő felvételei illusztrálják a teljes 2014. évi őszi számot). Az édesapa hivatása miatt Patakra került elsős középiskolás fiút (apját 1993-ban a teológiára hívták tanítani) Újszászy Kálmán vezette be a pataki református temető fotózásának rejtelmeibe, s miután maga is elvégezte a teológiát, majd a kulturális antropológia szakot (abba már segédlelkészként kezdett), s a vizuális antropológiával alaposabban megismerkedve, gondolta újra a fényképezéshez való viszonyát is. 2005-ben kezdett az MTA Néprajzi Kutatóintézetében dolgozni, ahol a változó református identitás feltérképezésébe kezdett. Ebben meghatározó élmény volt számára a 2009-ben, Debrecenben tartott esemény, melyen a Kárpát-medencei magyar református egyházak egyesültek – s ez vezette őt ahhoz a felismeréshez, hogy magának a nemzetnek a fogalma is újragondolásra szorul.

Nagy Károly Zsolt az antropológia és fotográfia kapcsolatáról, az „antropológiai fotó" műfajáról elmondta, hogy a fotográfia esztétizáló berögzültségére a kutatónak antropológusként kell reflektálnia. „Az antropológiai fotó sűrű kép, sűrűségét pedig a benne vagy általa felfejthető, egymásra vonatkozó értelmezési rétegek, kulturális kontextusok adják" – fejtette ki. Nagy Károly Zsolt a református identitást sem csak interjúkon és kérdőíveken keresztül kutatja, hanem a tárgyhasználaton keresztül, vagy még átfogóbban, a kultúra vizuális aspektusain át is, beleértve azt a képet, amilyent a reformátusok magukról fölmutatnak (gyülekezeti kirándulások, egyházközségek internetes fotóitól a reprezentatív albumokig). Azokkal a fotókkal pedig, melyeket Nagy Károly Zsolt maga készít, értelmezni próbálja a körülötte észlelhető jelenségeket, történéseket. Ezek a képek „nem szépek, nem arra törekszenek, hogy az események drámaiságát, hangulatát vagy érzelmi aspektusait ragadják meg, így szándékosan nem a mai riport vagy a korábbi szociofotó eszköztárát használják", e képek inkább távolságtartó dokumentációra törekszenek. S

szükség van a „lajstromozó" antropológiai fotók teljes értelmezéséhez a szövegekre is, melyek reflektálnak a képekre, így a szöveg és a kép együtt hozza létre a vizsgált társadalmi jelenség antropológiai olvasatát.

A teológus végzettségű, családjával Sárospatakon élő, Budapesten dolgozó Nagy Károly Zsolt a pataki identitásról és beszélt az interjúban. Tőle mindenképpen elfogadható a következő kritika, mely arra vonatkozik, hogy a Sárospataki Református Kollégium nincs igazán benne a város kulturális és társadalmi életében, s a közeledést segítő kezdeményezésekkel szemben idegenségérzetét mutatja ki.

„… a Kollégium inkább helyben működő intézmény, de nem válik igazán helyivé, nem vesz részt a helyi kulturális élet mozgatásában. Ez az egész ügy azért fontos, mert egy református kollégium mint intézmény mindig közvetítő szerepet játszik: mindig helyi, de mindig túl is mutat az adott hely határain. Begyűjt és szétszór. A Kollégium úgy terebélyesedik nemzeti vagy európai kulturális értelemben fává, hogy gyökereit a helyi vagy regionális társadalomba mélyeszti. Belőle táplálkozik, míg a helyi társadalom rajta keresztül teremhet gyümölcsöt. A mai körülmények között, különösen a mi régiónkban, az ilyen szervesüléseknek a túlélés a tétje."

Nagy Károly Zsolt fotográfiája a Zempléni Múzsa 2014/őszi számában

„Egy egész nemzedék, de egy egész korszak közérzetét is torokszorító szuggesztivitással fejezi ki Oláh János paradigmatikus vallomásos költeménye, az *Elérhetetlen föld*. A talányossá légiesítő esztézis mélységdimenzióiban és magasságtávlataiban teremti meg a hiányérzet felkavaró atmoszféráját" – írja Bertha Zoltán irodalomtörténész *A föld lírai metaforája és metafizikája – kortárs költők verseiben* című esszéjében, a Magyar Írószövetség folyóiratának idei januári számában (elhangzott az Írott Szó Alapítvány *Újrealizmus és modern népiség a mai magyar irodalomban* című konferenciáján, 2014 október 6-án). Bertha a szülőföldhöz való szelíd-melankolikus ragaszkodást „az emberi őstudást hordozó világlátomás" képzetével köti össze. Ez a létezésszféra „az elszakadás, s a visszatalálási remény és reménytelenség, a föld és az ég, a múlt és a jelen, az időiség és az időtlenség közötti lebegés lélekviszonyait is magával sodorja; így bizonytalanítva enigmatikussá (s ezzel artisztikusan többértelművé) magát a versalany beszéd- és emlékpozícióját".

Ugyanebben a számban ír Csontos János Kligl Sándor szobrászművészről, akinek legújabban a pécsi Weöres Sándor-szobra körül keletkezett műbalhé (nehezményezve, hogy a költőt a szobrász egy kávéházi asztal mellé ültette). Csontos a monográfus Feledy Balázsnak adott interjújából idéz, mely a *Nagyítás* című társadalmi-kulturális hetilapban jelent meg 2010-ben. „Nem vagyok vizuálisan csökkentlátó, nem azért vállalom a figuralitást, mert megoldhatatlan feladat lenne [a nonfigaralitás], de én a szintézisre törekszem. Én befejezni akarom a szobrot, nem pedig a nézőkre bízni. Nem terhelem a nézőt a befejezéssel… Mint amikor könyvet, verset olvasok, vagy állandóan zenét hallgatok, elvárom, hogy be legyen fejezve. (…) A nonfiguráció sosem elégített ki, vég nélküli variációs vázlatnak, játéknak érzem, s várom a folytatást, a művet. Egy szoborfigura karok vagy fej nélkül, torzóban is remekmű lehet; egy nonfiguratív mű esetében nem tudni, hogy épp hiányzik-e még valami, vagy kellene hozzá valami."

A *Magyar Napló* februári száma *Egyetlen haza a nyelv* címmel közölt beszélgetést a Herder- és Kossuth-díjas Kányádi Sándorral, aki tavaly töltötte be a 85. évét. A költő a felnőtt- és gyermekvers közötti különbségekről faggatódzó beszélgetőtársaknak (a Tankó Anna, Csősz Enikő és Józsa István hármasnak) így válaszolt: „Nálunk az volt, hogy vers vagy nem vers. Én még soha nem mondtam magamról azt, hogy költő. Ez olyan foglalkozás, hogy csak az illető halála után derül ki teljes biztonsággal, hogy az volt-e, aminek hitték, s

aminek hitte olykor ő is magát. Ha majd az utódok, az unokák és dédunokák is érdemesnek tartanak valamit kézbe venni. Nem is azt mondom, hogy elolvasni, hanem meghallgatni: mert akkor már nem írnak talán, valószínűleg lesz egy analfabéta magaskultúra, hangos és látványos. És a vers visszahelyeződik homéroszi, Balassi Bálint-i jogaiba, mert a könyvnyomtatással úgymond száműzték a verset a könyvbe."

A gyermekversekhez visszatérve, Kányádi Sándor fölidézett egy esetet, amikor József Attilára emlékezve a *Napsugár* című lapban azt ajánlotta a gyerekeknek, hogy tanuljanak meg négy sort a tiszteletére: *„A semmi ágán ül szívem, / kis teste hangtalan vacog, / köréje gyűlnek szelíden / s nézik, nézik a csillagok."* „Erre jött egy tudós, és azt kérdezte tőlem, hogy 'Sándor bátyám, nem tudod, ki volt az, aki a legnagyobb magyar egzisztencialista verset elbagatellizálta a gyerekeknek?' Hát – mondtam –, az én voltam. 'Téged József Attila két lábbal billentene fenéken' – mondta. Elhiszem, hogy ez a legnagyobb magyar egzisztencialista vers, de ha azt mondod a felnőttnek, hogy rajzolja le a semmit, azt mondja, hogy a semmit nem lehet lerajzolni. A gyermek viszont azonnal kitalál valamit és lerajzolja. A jó vers pedig olyan, mint a jó lábbeli. És amikor az édesanya jó anyagból vesz cipőt, akkor egy-két számmal nagyobbat vesz, hogy nőjenek belé a gyermekek. Hát ez egy olyan lábbeli, hogy öregasszony és öregember korukig nőhetnek belé. Ez is gyermekvers, ha akarjuk. Csak bele kell nőni."

Kligl Sándor:
Weöres Sándor (Pécs, 2014)

Nem pihent a költő Csontos János sem az elmúlt négy évben, amíg az ezredvég és (-forduló) dantei világ- és pokoljárását öntötte nagyprózai műbe. A *Tízes évek* című új kötetében forma-, ritmus- és metrikai játékok, sőt, bravúrok sorával találkozunk, köztük paródiákkal és travesztiákkal, noha olykor nem is a paródia, csupán az irónia szándéka munkált a költőben. Önéletrajzi ihletésű, egyszerre impulzív és intim vallomásai természetes versbeszédhanggal válnak a kor és embere, kicsinyessége, önsorsrontása kritikájává is.

TÍZES ÉVEK – CSONTOS JÁNOS VERSEI

Magyar Napló, Budapest, 2015., 80 old.

CSONTOS JÁNOS:

TUSNÁDFÜRDŐI EMLÉK

Zavaros az Olt vize,
hunyorog a múlt tüze,
ázott páfrány,
dzsungel-dágvány;
hunyorog a múlt tüze,
nem éleszti semmise,
ponyva alatt lóca,
memo-bicebóca;
zavaros az Olt vize,
nincs a lócán senkise,
aki hívna-szólna,
vesd magad az Oltba;
zavaros a múlt tüze,
izzik a szem írisze,
parázslik a szervezet,
keretes a szerkezet;
sutyorog az Olt vize,
hunyorog a szív tüze,
bőröd pára-nedves,
nade hol a kedves;
keretes a szerkezet,
rebellis a szervezet,
ero-bicebóca,
parázslik a lóca;
kialszik a múlt tüze,
kisimul az Olt vize,
porzik a dágvány,
szomorú,
nyomorú látvány.

AGRIA – 2014/TÉL

Csontos János előző lapon közölt versét az *Agria* folyóirat 2014/téli száma – a *Digitális óda* és a *Maszkabál* című költeményekkel együtt – alig valamivel az előtt közölte, hogy azok az új kötetben is megjelentek. (Csontos János 12. verseskönyve a 2011–14 közötti lírai termését tartalmazza; a költeményeket az *Agria* mellett a *Magyar Napló*, a *Napút*, a *Pannon Tükör*, a *Szépirodalmi Figyelő*, a *Tempevölgy* és az *Akcent* folyóiratok adták közre.)

Az Egerben szerkesztett, Ködöböcz Gábor által gondozott folyóirat ezúttal a szokásosnál is gazdagabb és színesebb szépirodalmi kínálattal szolgálta irodalombarát olvasóit. Csontos János mellett, a többiek közt Konczek József, Anga Mária, Bozók Ferenc, Kerék Imre, Sebestény-Jáger Orsolya, Csontos Márta, Pataky István, Csáky Károly, Bíró József, Balla Zoltán és Serfőző Simon verseit olvashattuk. Utóbbi költőt külön is méltatta a folyóirat irodalomtörténész főszerkesztője, Jónás Zoltán Serfőző Simon-estje elé kínálva róla érzékeny portrét (*„Szembenézni a földönfutó idővel…”* címmel).

A Ködöböczre jellemző, néhány lírai finomságú vonással rajzolt vázlat ugyanakkor nemcsak a személyesség hitelét, az értékközösséget és a költői módon munkált nyelvet, hanem a retorikai tudatosságot is aranyfedezetének tudhatja. Serfőző-portréját így kezdi:

„Szeretem és tisztelem a kagylótürelemmel megáldott embereket, akik téglát téglára rakva, organikusan és tudatosan építkezve jutnak messzire. Az elhivatottság léleklángjára meg az archaikus életrend örök törvényeire figyelő Serfőző Simon kétségkívül ilyen ember. Egy ritka egészséges kedélyű, jó humorú, derűs lelkületű embernek ismerem őt. Olyan embernek, aki körül a szokásosnál jóval több az oxigén, és akinek a társaságában – éppen ezért – élhetőbb az élet. Napjaink magyar irodalmában (és irodalmi közéletében is) az a fajta pontosság-, őszinteség- és fegyelmezettségigény, ami Serfőző Simon megszólalásait egyszerivé és egyedivé avatja. A közösségi gondokra, a kollektíven elszenvedett veszteségekre és vereségekre figyelmező versekben (*Egykék országa; Sintér idő; Vidék, tartomány; Veszteségeink gyűlnek; Ma és mindennap; Örömeinknek szára szakad*) a szigorú erkölcs, az archaikus léttörvények mélységes tisztelete és az értéktudatos magatartás határozza meg a lírai alany pozícióját.”

SERFŐZŐ SIMON:

MINTHA IMÁDKOZNA

Megint a készülődés,
s indulás hajnalban, amikor még
sötétség száll, s elfüstöl velem
a nekilóduló vonat.

Kutyatányér-virág integet most,
kis kacsa fürdik fekete porban.
A kútgémet az égig fölengedem,
fentről messze mit látni éppen?

„Még ezt az almát, fiam…
Szeghettél volna több kenyeret.”
Anyám aggódik s félt,
tudja, milyen hosszú lesz a hét.

Ülök a barázda szélén,
kis borulat komorlik felettem.
Az útszélen egy ért kalász borul térdre,
mintha imádkozna értem.

(1960 körül. Javított változat)

Megjelent az *Agria* 2014/téli számában.

KISGRAFIKA

A *Kisgrafika* 2014/3. számában Mayer József még beszámolóban elevenítette föl Gönczy Béla előadását édesapja, nagybátyja és saját grafikai munkásságáról (az előadás 2014. április 1-jén hangzott el a Kisgrafika Barátok Köre szervezésében, a Józsefvárosi Galériában, ahol az ismert kisgrafika-gyűjtő volt egyúttal az esemény moderátora is), a folyóirat téli száma pedig már a 77 évesen elhunyt tagtársától búcsúzott.

Ürmös Péter írta *Az utolsó kiállítás* címmel a Dr. Mayer József exlibris gyűjteményének bemutatóján elhangzott, immár nekrológ gyanánt közreadott megnyitót bevezetve: „Távozásával nagy űrt hagyott maga után. Az egyesületünk vezetőségi tagja volt több cikluson keresztül. A MÁV egykori főtanácsosaként a vasúti témájú ex libriseket gyűjtötte, és ilyen megbízásokkal látta el a grafikusokat. A KBK rendezvényeinek állandó résztvevője, többször tartott kiállítás-megnyitót is." S hogy kinek és minek kell az exlibris akkor, amikor a könyvek szerepét a digitális könyvtár veszi át, sőt, nem is igen olvasnak már könyvet az emberek, nos, Ürmös Péter szerint erre a kérdésre választ ad Mayer József könyvjegyeinek gyűjteménye. Ez a kollekció nemcsak a magyar vasút sajátos megközelítésben tálalt technikatörténeti krónikájaként értelmezhető, hanem szélesebb értelemben vett kordokumentáló szerepet is betölt. Nem véletlenül került a gyűjtemény (immár hagyaték) a sárospataki Vármúzeumba.

Ex libris Dr. Mayer József
Zórád Ernő kisgrafikája

Az őszi számban Tőkés Gyula búcsúztatta Moskál Tibor grafikusművészt, Kopasz Márta munkássága pedig egy tanítvány, Szekeres Ferenc gondolatai nyomán elevenedett meg. Rácz Mária a 70 éve (1944-ben elhunyt) Vadász Endre debreceni grafikusművészre, Ürmös Péter pedig a 70 évesen, 2014-ben eltávozott Varga Péter Andrásra emlékezett a téli *Kisgrafika*-számban.

Új sorozatot indított Vasné dr. Tóth Kornélia, aki az elmúlt években a *Kisgrafika* állandó szerzője lett, s az exlibrisek köré szervezett tudományos igényű tematikus és történeti áttekintésekkel örvendezteti meg a kisgrafika-barátokat. Ezúttal a könyvjegyeken fölbukkanó nemzeti emlékezethelyekkel foglalkozik. Az első részben a magyar világörökségi helyszíneket vizsgálta, a másodikban pedig a történelmi és nemzeti emlékhelyek exlibriseken való megjelenítéseit, szimbolikus alkalmazásait állította középpontba. Ezt írja a debreceni Református Nagytemplomról szóló rövid összeállításában:

„A 'kálvinista Rómában', Debrecenben található Magyarország legnagyobb református temploma (1500 m² alapterület). A klasszicista stílusú mai templom építése 1805-ben kezdődött, 1824-re készült el. A szabadságharc idején 1849-ben néhány hónapra ide költözött az országgyűlés. 1849. április 14-én Kossuth Lajos itt hirdette ki a Függetlenségi Nyilatkozatot. [Az országgyűlés természetesen nem a Nagytemplomba költözött, hanem a Református Kollégium oratóriumában ülésezett, a Függetlenségi Nyilatkozatot azonban már a Nagytemplomban közfelkiáltással fogadták el.]

Menyhárt József grafikus nemhiába kapta a 'Debrecen krónikása' címet, számtalan, a város utcáit, tereit megjelenítő alkotása miatt. A Kisgrafika Barátok Köre ceglédi szervezete 1975-ös debreceni látogatását örökíti meg egy Menyhárt-grafika, jobbról a debreceni nagytemplommal.

Menyhárt József fametszete
A következő lapon:
Németh Nándor grafikája
Nagy Dezsőnek

Nagy Dezső (1911–1981) debreceni lelkész-könyvtáros, a debreceni Kollégiumi Nagykönyvtár könyvtárosa, ex libris gyűjtő, az 1973-ban megalakuló debreceni helyi gyűjtőkör titkára. Ex librisein gyakori a debreceni irodalmi vonatkozás, pl. Csokonai Vitéz Mihály, fazekas Mihály portréja, ill. a vallásos

motívumok. A debreceni nagytemplomot a magyarság egyéb attribútumaival bemutató ex librise Németh Nándor alkotása (Exl. N/58).

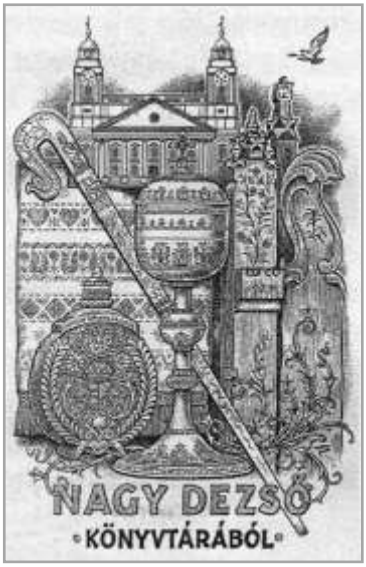

Andruskó Károly ex librisén a református nagytemplom és a református kistemplom szerepel. A kép ennyiben is reflektál Nagy Dezső református és lelkész voltára (Exl. N/47).

Réthy István (1909–1988) – a KBK későbbi titkára – Debrecenben végzett jogot, ott lett ügyvéd. A debreceni Ajtósi Dürer Céh egyik alapító tagja volt.

A Réthy István nevére szóló, a debreceni nagytemplomot ábrázoló ex libris grafikusa Selmeczi Skonda Károly (Exl. R/252).”

Ugyancsak V. Tóth Kornélia az Országos Széchényi Könyvtárban fölbukkanó híres gyűjtők sorában Lippóczy Miklós (a téli számban Tibold Attila) portréjával ismertetett meg. Horváth Hilda arról az Iparművészeti Múzeumban elindult (Partage Plus elnevezésű) nemzetközi projektről írt beszámolót, melynek keretében az exlibriseket digitalizálták. Ez a program azért is különösen jelentős, mert a világ egyik legnagyobb exlibris gyűjteményét épp az Iparművészeti Múzeum őrzi, összesen több mint 70 ezer lapot.

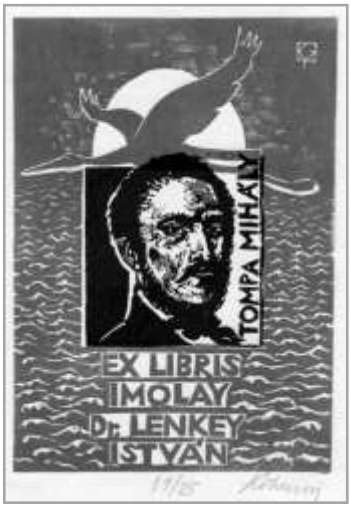

A Néző ● Pont ez évi előfizetői ajándékkötetét, a Kis esti könyvet *megköszönve,* IMOLAY DR. LENKEY ISTVÁN *küldte el az egyik legújabb, számára készített könyvjegyet,* KŐHEGYI GYULA *2014-es linómetszetét*

Hárman a 7toronyból

NAGY HORVÁTH ILONA versei:

HOVATOVÁBB

Emlékszem, fájni akartam bármi áron,
sötét emlékek ragacsában dagonyázni
még,
emlékezni minden pillanatra,
hogyan hullott szét a nyár melege,
és mennyire fázom azóta abban
a huszonöt külön celsiusban.
Nem jártam többé futni,
esténként csokoládét ettem
és gyűlöltem magam,
amiért a megfelelő hasonlatok között
mindig csak téged találtalak,
az első perctől fogva.

Most elmúlt kilenc,
itt ülök a vállamra terült téllel,
undorral félbehagyott csokoládé az asztalon,
összetörtem, és minden lámpát felkapcsoltam,
hátha a fénytől vak leszek,
zene se kellett, elég volt hallani, hogy tépi
kint a fákat eszelősen a szél.
Agyam helyén ellobbant mécsesek,
milliomodszor is végiggondolom, hogy eshetnek
szét még ezek az egy fokok,
és gyűlölve szeretem magam,
mert mégis csak szánalmas,
ahogy összegömbölyödöm,
és megfagyok.

Nem tudok mit tenni,
mögöttem nincsenek évek,
és tudom, nem érv, hogy élni tudnék érted,
s minden ellenérvvel ölre menni,
hogy te lásd,
míg máshol jártál, én végig vártalak.
Isten vak,
fehér botjával végigveri a vállamat,
s nem hall tovább a reccsenő
csontokon,
hogy odabenn minden dobbanásban
ott vagy te magad,
ezért is nem kell most
a Biblia,
téged vallak,
s ha te úgy akarod, peregjen ki
akaratom konok markából,
aminek ki kell hullnia.

Azt mondják,
minden rendelve van,
én nem tudok felmutatni se
múltat, se vagyont, se házat,
bennem csak ez az alázat van,
ez a görnyedt gondolat,
hogy fázom,
és várlak,
ahogy mindig is vártalak,
s ha majd keresnél
bomlott álmaim között,
ott keress,
hova tovább lökött a képzelet,
s öröktől fogva ismert nyár ízű szelek
markolnak csicsergős kontyot a fák zöld hajába,
s engem néz az ég,
én pedig a napba. –

Ígérd meg, hogy keresni fogsz,
és nem hagyod abba, míg
látod, hogy elveszek.
Álmaim között, veled,
benned és magamban.
Valahol ott leszek.

NYOMOMBAN

Nyomomban
félhangok disszonáns muzsikája,
vállamba vág, nehéz a málha,
ledobva szétgurul
megannyi elhasznált
gondolat.
Nem lesz könnyebb,
felkapkodva őket
Isten sietve írja tovább a sorsomat.
Sapkát húz, nevetve int és elhagy minden
este,
reggel is csak hiszem, hogy visszatér,
nem történek,
nem vagyok,
a sarkon túl már nem is élek,
azt hiszem,
később illatom, nevem se volt.
Én minden szót felmarkoltam,
azt gondolva,
ha hallanak, majd jó leszek.
De talán csak képzelem magam,
talán csak úgy vagyok, mint az ágy alá bújt
félelmes neszek elalvás előtt,
s egyszer, ha mégis felnövök, lenni fogok,
és nem bánt senki,
akkor sem, ha látszom,

és nem firkál össze
felejtéssel,
ha én magamban épp bátor vagyok,
és létezőset játszanék,
hogy ne legyek mindig
olyan szomorú,
mint a ház előtti pad.
Télen.

SZIKORA ZSÓ versei:

ÉV-FORDULÓ

a határtalan s a végtelen
eggyé vált vele és velem
míg fordult az év átbukott
küszöbén régi-új világnak
számolatlan csillagok közén
zizzenő csönd hajolt fölém
s én nevét suttogva vágytam ott
fuldokló remegésünk
időtlenségét

MAGAMBA ZÁRTAN

Bezártam magam, s most se ki, se be.
Nem találok fogást, csak kapaszkodok
a semmibe, és nem jutok túl a múlt
varázsán, itt parázslik még bennem,
s járok gyáván körbe-körbe. Félek.
Kiengednélek, légy szabad, de mi lesz,
ha nem találod majd hozzám az utat…

EGYENLŐTLEN JÁTSZMA

nem értem miként van ez akárhány játszmába
kezdünk mindig te vagy a sötét és én hiába
lépek előbb állandó lépéshátrányban maradok
talán mert sose akarod hogy lássalak pedig
úgy igyekszem s amikor néhanap utolérem
*én*em s végre átvenném az irányítást léptem
fölött te a semmiből egyszerre csak ott teremsz
és magad alá vonsz s olyankor jóllehet világos
előttem célod mindig adok egy újabb esélyt
a változásra bárha bajnok volnék feladom
inkább légy te győztes glóriát rakok fejedre
hogy jobban tündökölhess de végül nem történik
más mint belefogunk újra egy játszmába ahol
én ismét csak veszíthetek

Psalmus (7)
Papp Károly grafikája

BÁTAI TIBOR versei:

MINTHA KÉZENFEKVŐ LENNE

Ismerős, ahogy kaptatok
lépcsők végeláthatatlan
során. Azt a pillanatot
is számtalan változatban

megéltem – és jó előre –,
amikor majd felismerem.
Már bárki közeledőre
simán föltenném mindenem,

hogy aztán el is veszítsem
rendre a magammal kötött
fogadásokat, hiszen
még véletlenül sem ő jön

szembe, fentről ereszkedve.
Mikor belátnám: nincs remény,
mintha kézenfekvő lenne,
egy fordulóból lép elém.

LOMBOK ÉS RÜGYEK (TÚL A SZAVAKON)

Mikor máskor, ha nem azonnal?
Elszáll az utolsó alkalom,
hogy megtöltsd őket tartalommal,
s túlléphess végül a szavakon.

Beérni most ennyivel kéne.
A pohár tele már nem lehet.
Attól a teljesség igénye
még nem délibáb, hogy így esett.

Lombosodik a nincsen bokra,
rügyei titkokat rejtenek.
Feszegetheted, nem mész sokra —
már az is siker, hogy sejlenek.

Valóság nyerhet-e, ha vele
áll a rajthoz vágy és képzelet?
A van hogy tromfolhat a leszre?
Éld egyszerre összes életed!

OTT. VAN. MINDENÜTT

OTT

Közelebbről? Mindenekelőtt: benned, hiányként. Hiszen fizikailag nincs jelen, és ennek a körülménynek persze tökéletesen tudatában vagy. Ám a psziché hogyan is érhetné be ennyivel? Egyszerű, de ravasz trükkel simán erényt kovácsol a szükségből. Az érzetek szintjén ellentétébe átfordítva, előhívja a hiány hiányát. Ahelyett, hogy elkendőzni próbálná, még nyilvánvalóbbá teszi. Kivetítéssel az anyagihoz csaknem a megszólalásig hasonló, eleven valóságot alkot magának. Így születik meg a dédelgethető, megérinthető, testet öltött hiány. Egyszóval OTT, benned és belőled kiszakadva, körötted. Vagyis: mindenütt.

VAN

Testét tőled kapta (emlékezetből és egy netről levadászott, pixeles felvétel alapján rekonstruáltad), de lényének–létének forrása ő maga. (Még akkor is, ha hullámai és rezgései csak pszichéd szűrőjén keresztül érhetnek célba.) Már úgyszólván magától értetődőnek veszed egy távolból is a tiédig elérő energiamező sugárzását, mióta a mentális térben újból egymásba akadtatok. A kezdeti elragadtatottságot, majd tudatos túlreagálást követően mára megtanultad, hogyan kezeld — beépült az életedbe. Ha szükséged van rá, bizonyosra veheted, hogy megtalál, ahogyan te is őt. Mert VAN. Neked. (Is.)

MINDENÜTT

Azt mondod, mindenütt. De nem túlzol-e megint? Vegyük hát sorra.
Kezdjük mindjárt
a legbanálisabb helyszínekkel, mint amilyen, mondjuk, a borotválkozó-
tükör. Forgószék a számítógépasztal előtt, tévéfotel. (Az intimebb
szférák hallgatólagos megállapodás alapján kimaradnak a jóból.)
Aztán a hétvégi séták erdői vagy kirakatai. Mozik, színházak,
koncerttermek nézőterei. Télen jégpályák, nyáron strandok. Balaton és
a tengerek. Felolvasó estek pódiuma, irodalmi szeánszokat
befogadóművházak, presszók vagy kocsmák. (Egyszemélyes közönség.) Látod,
koránt sincs benne semmi tódítás, megnyugodhatsz. Csakugyan (majdnem)
MINDENÜTT.

Psalmus (15)
Papp Károly grafikája

SZÉKELY GÉZA *(Kolozsvár)*

„HALIHÓ NÉLKÜL…”

Egy életmű margójára

Az emberközpontúság jellemzi Andrásy Zoltán művészetét, függetlenül attól, hogy nagyméretű, sokalakos kompozícióiról vagy a kisebb lélegzetű grafikáiról, akvarelljeiről, pasztell- és tusrajzairól beszélünk. Még azok a művei is a humánumot sugározzák, amelyeken nincs jelen az ember. Elsősorban bensőséges, élet-meleg forma- és színviláguk rejti az emberszeretetet. Ezért rokonítható szemléletmódja – a meglévő különbségek ellenére – az olyan pályatársakéval, mint Kovács Zoltán, Abodi Nagy Béla, Nagy Albert.

Andrássy Zoltán legjobb művei kiállták az idő próbáját. Gondolhatunk itt elsősorban azokra az alkotásokra, amelyek a világra való spontán, élményszerű rácsodálkozás jegyében születtek. Ezek ugyanis túlnőnek a „tematikus”, nagyméretű kompozícióit olykor jellemző formai, technikai fellengzősségen, és megmutatják az Andrásy-életműben rejlő kvalitásokat: a közvetlenséget, bensőségességet, lényegfelismerő képességet és meggyőzőerőt. Gazdag rajzkultúrája nem fullad ki az öncélú, akadémikusan manierista formai megoldásokban. Önfeltárulkozó módon hagyatkozik a „világ dolgaira”, amelynek eredményeképpen megszületik az a bizonyos titok, amit a szó nemes értelmében műalkotásnak nevezünk. Szilágyi Domokossal szólva: *„…add azt, ami van, ahogy van/ halihó nélkül, mellveretlenül:/mert minden többet jelent, mint ami/hisz semmi sincs egyedül”. (Kiállításon –Nagy Albertnek).*

Márai szerint a „melléktermék” néha többet mond el, mint a „mű”. Az alapvetően realisztikus, de olykor impresszionista jegyeket hordozó felfogásban megszületett Andrásy-alkotások vonzereje éppen élményszerűen érzékletes „vázlatosságukban” rejlik. Megragadó a bennük rejlő őszinte rácsodálkozás inspirációs erejéből fakadó, spontán forma- és színképzés (annál is inkább, mivel a legtöbb lap akvarell). Az *Akt I.* és *Akt II.* két különálló, de diptichonként is értelmezhető festmény, a képkivágás rendhagyóan szokatlan. Az *Ülő akt* című lavírozott diópác fény-árnyék viszonyai szervesen kapcsolódnak a vonalak rajzolatához. Könnyedsége ellenére is mélyen emberi, befelé forduló szomorúságot érzékeltet. Ide sorolható a *Fiatal lány I–III.*, krokiszerűen friss hangvételű sorozat is.

A munkák jelentős része tájkép. A látvány nyújtotta élmény határozta meg őket, ám egyben a különböző lelki rezdülések kiváló „lenyomatai" lettek – ilyen értelemben egyik-másik tájkép a maga laza, ritmikusan lüktető ecsetkezelése révén, egy adott lelkiállapot képírásszerű rögzítése. (A *Szamos-parti táj,* a látványhűségen túlmutatva, szavakban megfogalmazhatatlan hangulatba „ringat"bennünket. Különleges expresszivitás jellemzi a *Sziklás vízpart* című akvarellt, amely sommásan tömörítő előadásmódjával az absztrakt látásmódhoz közelít, miközben épp csak sejteti a sziklák súlyos tömegét. Impresszionizmusba hajló, könnyed foltkezelésű tájkép a *Folyóparti fá*k és a *Dombok*.) Szeretetteljes intimitás, hiteles helyzetismeret jellemzi az *Átkelés*t, amely óhatatlanul a nagy realista festőelődöket (Mészöly, Paál, Munkácsy, Mendnyánszky) idézi a néző emlékezetébe. A tömörítő vázlatosság expresszszivitásával kelti föl a figyelmet a *Nők a mezőn* című tájkompozíció.

Andrásyhoz illusztrátorként is közel áll a cirkusz világa. A gyermekre emlékeztető önfeledt, játékos könnyedség jellemzi ezeket a műveket. A másik nagyobb csoportot mégsem ezek, hanem a csendéletek alkotják, melyek szimbolikus és antropomorf értelmezést is magukban rejtenek. Az életmű gyakori szereplői továbbá a napraforgók. A legújabb, nagyobbrészt soha ki nem állított *Napraforgók* „szomorúsága" az élet-halál problematikáját vetítik elénk. Akarva-akaratlanul is Szilágyi Domokos hasonló című versét halljuk magunkban, mely röviddel a költő Kányafőn bekövetkezett halála előtt keletkezett, a halál árnyékát vetítve előre. Az életöröm és halálérzet montázsszerűen sorjázó költői képeire reflektálnak a vázában lévő üde-sárga napraforgók és drámai ecsetvonásokkal festett sötétbarna, „elfekvő társaik".

Andrássy Zoltán 2014. őszi, kolozsvári emléktárlata bizonyítja: a képzőművészeti hagyaték megkerülhetetlen érték nemzetközösségi kultúránkban.

Andrássy Zoltán: Öröm

CSERNÁK BÉLA *(Nagyvárad)*:

VÁRADI SÉTA A HOLNAPOSOK KÖRÜL

Míg egyik oldalon az elvándorlásokról, másfelől a fejlődő turizmusról hallunk. E két állítás metszéspontjában felvillan a kérdés: érezzük-e, ismerjük-e egy-egy hely (például szülőhelyünk) múltját, eseményeinek, indulatainak kavargását, egymásnak feszülését? Édesapámmal sétálgatva-beszélgetve idéztük föl az eltelt idő üzenetét, örökségét.

A polgári, 19. század végi Nagyvárad központja a Szent László tér – Bémer tér és Főutca, azaz a Korzó volt, ahol a századforduló színes kavargása jelezte, hogy jómódú, gazdag város ez. Emeletes, hatalmas bérházai a bizonyságai a biztosan törekvő jómódnak. Istennek legyen hála, a modern kor megőrizte elődeink építészetének hagyatékát, így ma is végigsétálhatunk e régi utakon.

Váratlanul furcsa, szuggesztív szoborcsoporttal találkozunk. Történelmi helyen, a Japport cukrászda – Fekete sas szálló – Orsolya-rendi iskola által körülzárt központi téren négy, életnagyságú bronzfigura vesz körül egy kávéházi asztalt. Mielőtt elgondolkodnánk e különös szoborcsoport lehetséges üzenetén, nézzük meg alakjait, azok jelentését.

Az első széken ADY ENDRE (1877–1919) ül. Hagyományosan zárt, mélyen református múltú környezetben született s nőtt fel, majd ifjú éveiben a szigorú katolikus szerzetesi, később az elvszerűen szabadabb, tiszta református kollégium szellemiségével találkozott. Épp a századfordulón érkezik Váradra, s hatalmas lendülettel veti bele magát a város irodalmi, színházi és kávéházi életébe. A nagyasszony (Diósiné Brüll Adél: Léda) háza napjainkban romosan árválkodik az állomási úton. A váradi presbitérium megválasztotta jegyzőjének a nagy költőt, de még csak nem is reflektált a megküldött értesítőre. Tagja lett a váradi szabadkőműves páholynak. Új hangvételű versei Károli nyelvezetébe öltözött lángnyelvek, cikkei mellbevágóak, elgondolkodtatóak. Ez a bronzba merevített alak a közismert, dacos fejtartást örökítette meg – amint lázasan tekint előre, vitára, érvelésre készen. Élvezte a kulturális-anyagi bőséget, de irritálta a megkövesedett szellem, a merev tradicionalizmus. Könyörtelenül kemény volt polemikus csatározásaiban is.

A Holnaposok nagyváradi szoborcsoportja (2011) Deák Árpád alkotása

A második szobor JUHÁSZ GYULÁt (1883–1937) ábrázolja. Tiszta katolikus szellemben nőtt fel. 1908–11 között a nagyváradi premontrei gimnáziumban ideiglenes tanári címet nyert. Költő és hírlapíró. Jól illett Ady robbanékony természetéhez Juhász Gyula melankolikus, szelíd zárkózottsága. Jellemét megkapóan érzékelteti a szobor: lehajtott feje alázatot és tépelődést áraszt, mint akiben minden hatás ezerszeres visszhangot vált ki. – Mély lelkületű, törékeny idegzetű személyiség.

A harmadik egy álló alak DUTKA ÁKOS (1881–1972). Nagyvárad szülötte, az irodalmi élet lelkes résztvevője, majd Budapestre költözik, elutazik Amerikába. Visszajön Pestre, pátriárkai kort él meg. Álló alakja a nagy vándor gondolatát jelzi: útra kész, talán éppen elindul. Útra kel, hogy az itt megfakadt gondolatot széthordozza a világban. A szék, melyről felállt, üresen marad.

Az üres széket EMŐD TAMÁS (1888–1938) újságíró, dalszerző szobra követi. Ő Berekböszörményben született, Budapesten élt és Nagyváradon halt meg. 1906–14 között élt Váradon. A mélyen elgondolkozó pillanatot örökíti meg a szobor. Talán csak fizikailag van itt, a lelke másfelé szárnyal.

Értékes irodalmi művek alkotói egyen-egyenként, ugyanakkor bár más és más természetűek (ki csendesebb, ki lobbanékonyabb), mély barátság és kölcsönös megbecsülés fűzte össze őket történelmi-irodalmi baráti körré.

A nem messze lévő Ady Endre emlékmúzeumban látható egy rajz, mely a korabeli kávézók világát mutatja be, ahol irodalmi életünk e nagyjai életük egy szakaszában napi vendégek voltak. Nos, ez a rajz ihlette meg Deák Árpád szobrászművészt (aki Marosvásárhelyen, 1955-ben született) e művének megalkotásában.

Deák Árpád 1986 óta él Nagyváradon, a Művészeti Líceum tanára, s nem csoda, ha a történelmi-irodalmi múlt őt is megérintette. Olyan szoborcsoportot alkotott, mely nem a klasszikus hagyományokat követi (a mű nem kiemelkedő talapzaton helyezkedik el), hanem a járda szintjével egy síkban van installálva. Így műve könnyedén beépül, belesimul a környezetbe, az utcai járókelők vagy a kávéházi vendégek közé. Szinte teljesen eltűnik a hatások érzése (kor, társadalom és tér mássága). A 2011 őszén felavatott művet az óta is áhítattal szemléli minden arra járó.

A szoborcsoport alakjainak életében csak egy villanás volt a Nagyváradon eltöltött idő. De tüzet csiholt a közösség, az együttlét. Juhász Gyula fejében született meg a gondolat, hogy a nagy tekintélyű *Nyugat*ra (mindarra, amit a folyóirat jelentett s jelképezett), szülessen válasz itt, Váradon. A konzervatív miliőben induljon útra egy olyan gazdag tartalmú s új hangvételű folyóirat és irodalmi műhely, mely a *Holnap* nevet kapta.

Az 1908-ben elindult lapot ugyan mindössze egyetlen másik szám követte, ám a szerző- és szerkesztőgárda ezzel is maradandót alkotott. A fentiek mellé megszerezték még Babits Mihály, Balázs Béla és Miklós Jutka támogatását, közreműködését. Értékeivel és tekintélyével az antológia budapesti szintre emelte a *Holnap* városát, Nagyváradot.

Érdemes volna részletesebben is elidőzni az életrajzokon, s különösen is a Váradon együtt töltött éveket véve számba. A napi megélhetési gondok és az alkotásaik meg nem értése feletti szorongásaik közepette is kisugárzó volt a barátságuk, összetartásuk. Ez a jelenlétük a korabeli nagyváradi szellemi élet megbecsült kincse marad, s ahogy a mai vándor leül az onnan éppen fölálló Dutka Ákos üresen maradt székébe, olyan érzése támadhat, mintha egy csodálatos, előkelő társaságba érkezne.

Elég csak rápillantani egyikre-másikra, azonnal felvillannak ismert verseik, megállapításaik, kifejezéseik. Gondoljunk Ady Endrére, aki élete feledhetetlen városának a *Pece-parti Párizs* nevet adta, míg az agg Dutka szülővárosát a

*Holnap városa*ként aposztrofálta, ekképp jelezve, hogy az egyetemes magyar irodalmi élet feledhetetlen korszaka és gyümölcstermő kertje ez a hajdani, királyi alapítású város, Nagyvárad.

Az üres szék pedig üzen: lásd, múltunknak nem csupán nézelődője vagy, hanem *foglalj helyet!* – mert részese vagy. Hozzád is tartozik, belőled is egy darab az. S ahova tartozol, az végtelenül megbecsülendő, mert a bizonyosság nagy felhője vesz körül bennünket. (Zsid 12:1)

MÁTÉ LÁSZLÓ *a debreceni irodalom- és művészetbarátok nevében helyezett el virágot a Holnaposok nagyváradi asztalán, Ady Endre mellett, a költő halála 96. évfordulóján, 2014. január 27-én. Máté László volt a kezdeményezője és egyik szervezője a debreceni–nagyváradi grafikai és festményaukcióknak; több vendégkiállítást szervezett; magángyűjteményi válogatásait Debrecen mellett Kolozsváron és Váradon is bemutatta.*

(Forrás: facebook – itt volt olvasható a kommentár, mely szerint Máté László nem Debrecen testvérváros nevében tette tiszteletét a szoborcsoportnál, hanem magán-értékrendjéből fakadó erkölcsi szólításának érezte a gesztust)

LÖVEI SÁNDOR: HA VOLT IDŐNK

Színforrás, Debrecen, 2014., 50 oldal

Lövei Sándor, 25 önálló verseskötettel háta mögött, elmondhatja, hogy sikerült önálló versvilágot, lírai mitológiát teremtenie, s ez mára szinte Juhász Ferenc-i nyelvi-poétikai tobzódással növekszik mind autentikusabb, érvényes költői univerzummá. Szürreális látomásaiban a romantikus szabadságvágy küzd a városi lét kényszeres, posztmodern hazugságaival, melynek áldozata csakúgy a tiszta szerelem, mint az alkotó szubjektum. S Lövei fájdalma egyre szebben árad…

LÖVEI SÁNDOR versei:

HA ELHAGYNÁL

Ha elhagynál, fölbuknék az első, talpam alá szaladó göröngyben s véremre bozótban
nyaraló kövek vigyáznának.
Mellkasom síkságán pipacsok gyülekeznének,
s szemem mennyboltjára madarakat terelne a szél.
Jöhetnél bárhonnan,
nem tudnál föltámasztani,
retinám napjával a hold leskelődne
s bujkáló vadak tekintetében keresnéd
szemem szentjánosbogár-világát.
Hazakísérnének az összeboruló bokrok láz-tüskéi
ezer sebet-parázsló csillaggal az arcodon
s mire magadra hagynának a bokatörő árkok
meggyújtanád a tiszteletemre a suhintó nád-ostorok pergőtüzét
hogy ezután örökre bozótban nyaraló kövek vigyázzanak
egykori vérünkre.

VÁROSI KÖD

A köd árterében úszó házamat
elsodorta a félhomály.
A novemberi köd csontomon átszivárgó
dagály-vize lassan nyakamig ér.
Az utcát sem hagytam el,
s házam hűlt helyét már
sárga sisakos kandeláberek szemlézik.
Most egy bordáim közé szúró reflektor sem
akar megbicskázni,
s az élesre köszörült riasztók pillangó-kései
sem szegeződnek nyakamra.
Falakat tapogatok,
lucskos maltert,
cseppfolyós penészt.
Ha kézen fogna egy akácfa,
hazáig vezetne egy erdővonulás,
s a novemberi didergésből kitavaszodó öled
fészke volna egy hazatérő madárnak.
Torkomban félrenyelt falat a sóhaj,
mert sápadt arcodat régen láttam,
talán naplemente lettél,
a téli égbolt lőtt sebe.
Ha utánad mennék, rázkódó sínpár-ereim
szétfutnának minden irányba,
hogy téged megtaláljalak.
De nem megyek sehová,
mire vége lett a nyárnak,
elfogyott minden erőm,
s az ősz lomb-emésztő tüzénél elhamvadtak a sejtjeim.
Deres alomban kotorászik a kezem,
s a fagy legyilkolt rózsabokrai a vértanúim.
Ha kézen fogna egy akácfa,
elindulnék hozzád oda, ahol a látóhatár földre terített égboltján
a novemberi didergésben is fészke van minden madárnak.

MADÁR JÁNOS versei:

ÁRVA HALLGATÁS

Nem tudom lehunyni a földet.
Már ébren is riadtan alszom.
Csonthoz, virághoz rozzant fakereszt.
A sírok közt fölzúg egyetlen arcom.

Szél ragyogtatja megalvadt ingemet.
Az ember önnön vérébe dől.
Ne találjon rám senki a gyászban.
Elbujdosom magam elől.

A CSÖND LÁZADÁSA

Fák, bokrok lüktetnek anyámért.
Bölcsőmet, véremet megérinti a táj.
Oly közel van hozzám a tanya, a Hold.
Csillagot tart tenyérnyi határ.

Kis, törékeny föld ragyog összetett kezemben.
Fölgyújtott emlékeimben békét és imát mondok.
Engem tüzek szívéig vezet minden út.
Lábam előtt világítanak a csontok.

A szemközti oldalon: Post scriptum – Utóirat (7) – Papp Károly grafikája

BALLADA, KÉSSEL

Mint a legárvább zászló.
Emlékek ideje lobog a nyárnak.
Porszemek bújtak kendőjéhez.
Sárban megőszült haja volt anyámnak.

Törékeny szívét megalázták.
Amíg lélegzett, mindig félt.
És belezuhant a tájba.
Válla, irgalma földet ért.

IRODALMI MAGAZIN: KRÚDY (2014/3.)

Az irodalom másolja-e az életet vagy az élet az irodalmat? – Krúdy folyton e két létmód között őrlődött, s valóban szeretett úgy élni maga is, ahogy regényhősei. A valóság és a fikció tehát nemcsak műveiben, hanem az író lelkében is összemosódott. Krúdy Gyula műhelye még ma is számos titkot tartogat, s ezek közül villant föl néhányat az *Irodalmi Magazin* 2014/őszi száma. A pályakezdő zsurnaliszta, a vörös postakocsis, Szindbád, az íróarckép-rajzoló, az ínyenc, a nőbolond és mesemondó színei árnyalják a portrét.

S egy vers a labirintusok című új kötetemből:

SZINDBÁD ÚTVESZTŐJE

Leánynevek között
bolyongtam egykor.
Kérdeztem volna tőlük,
mire emlékeznek a világból,
felhörög-e még az erdő,
hogy szeress, hogy hazudj,
de el ne hagyj, s takarj be szépen.
Emlékeznek-e még hófehér
kötényük sarkába gyűjtött harmatokra,
ezt kérdeztem volna tőlük
lidérces szürkületkor,
mikor vállukra hajolt az est,
és minden surrogó levélzörej
szerelmes hegedű hangja volt,
mikor még nem nyüszített
a lelkük úgy, mint villámdörejtől
dagad a rettegő kutyák
torkában a hold.

Eszükbe jut-e még kezem
a csípőjük fölött,
érzik-e még az ajkukon,
ahogy reácsókoltam a neveiket,
szeretnék-e még,
hogy harmatos kis ingük alá
dobogja át a vágy a mély
tóban ébredő sárkány
szívének pergő ritmusát?

***

Leánynevek között
csörgedezik most is a hajnal.
Tűsarkú léptekbe folyik,
a meztelen talpak nyomában
lustán szétterül,
itt alig érte a földet a láb:
zsibbadnak a nesztelen habok,
s fehér lepedők hársfaillatát
lebbenti arrébb egy táncoló
szederke ág amott.

Szinte hallani,
ahogy nyújtózik
a fény.

Kertészkedik kicsit:
bimbókat ésráncokat kötöz.
S már azt se' bánom én,
hogy mosolyog rajtam a jó szagú nyár,
ha arra ébredek, hogy még mindig
bolyongok kihunyt csillagok
és kopjafák és szép sebek
meg leánynevek
között.

Múzeumi Hírek

„… ÖSSZEKÖTNI AZ EGET ÉS A FÖLDET…”

„Az építészetnek pedig mindig az volt az egyetlen igazi és neki való kalandja, hogy hogyan tudja az eget és a földet összekapcsolni (…) lehatárol-e a kozmoszból valamilyen megszentelt intimitást…”

Ez volt a mottója annak a debreceni, a Magyar Kultúra Napján nyílt kiállításnak, melyet a Kölcsey Központ rendezett a Magyar Művészeti Akadémia alapítója, az Ybl-, Kossuth-, és Prima Primissima díjas, Magyar Corvin-lánccal kitüntetett Makovecz Imre műveiből. Makovecz éppen 80 éves lett volna, s a tárlat a 2014-es év egyik legfontosabb kulturális eseménye, a Pesti Vigadóban bemutatott, Makovecz-életművet reprezentáló kiállítás anyagából válogatott. A grafikai igényű rajzok, tervek, valamint az épületfotók mellett alkotásainak néhány exkluzív, nagyméretű makettjét is láthatta a közönség. A március 1-jén zárt kiállítás kurátora Csernyus Lőrinc Ybl-díjas építész volt

Fotók: www.hirado.hu; www.kolcseykozpont.hu

„PEDIG HA ISTENRŐL BESZÉLÜNK, KÖRBE KELLENE MUTATNI"

Makovecz Imre hitvallása így is hangzik:
„Isten léte evidens. Nézzen meg egy falevelet! Hogyan lehet ilyet tervezni? Szimmetrikus minden, s mégis egyedi. Milyen szellem az, amely mindezt fenntartja és kormányozza? Mert a rendszer működik. Hacsak le nem téped a levelet, az örök törvények szerint nő meg. Jelen van egy állandóan megújuló, kreatív, felfoghatatlan színvonalú, befoghatatlan méretű világ, amely nem valahol van, hiszen én is belőle vagyok. Meg maga is, ahogy a kutya, a hernyó, a lepke, a felhő, meg minden létező. Mindig fölfele mutogatunk, amikor a Jóistenről beszélünk, ami mókás, mert közben Ausztráliában is fölfele mutogatnak, ami ugye épp az ellenkező irány. Pedig ha Istenről beszélünk, körbe kellene mutatni. Ott van mindenben, bennünk is.

Makovecz Imre a budapesti Műszaki Egyetemen szerzett diplomát. Svájcban megismerkedett Rudolf Steiner munkásságával, szellemiségével. 1970-ben Erdélyben járt Kós Károlynál. Első külföldi kiállítása Finnországban volt, több nemzetközi elismerés birtokosa. Tiszteletbeli tagjává választotta az Amerikai Építészeti Intézet és a Brit Királyi Építészeti Szövetség, megkapta a Francia Építészeti Akadémia Nagy Aranyérmét. 1992-ben társaival megalapította a Magyar Művészeti Akadémia Egyesületet. A 2011-ben köztestületként megalakult Magyar Művészeti Akadémiának örökös tiszteleti elnöke. A magyar organikus építészet legismertebb képviselője 2011 szeptemberében, 76 évesen hunyt el.

A szeretetben, amely a kapcsolatkeresés előszobája, egyben szülőszoba is: ott, és csak ott születik a megismerés. Intellektuális megismerés ugyanis nem létezik. Abban benne van az ítélet, a tetszik–nem tetszik. A szeretet az egyetlen hatékony megismerő erő. Amikor megszűnik a tetszik–nem tetszik kettőssége, és őszintén érdekel, amit, akit látsz, akkor vagy képes a megismerésére. Azaz, ha szereted. Ez nem hit-, hanem ténykérdés. Annyira evidens, hogy én nem is hiszek. Csupán nem vagyok vak. Azt viszont, aki erre a valóságra rányitotta a szemünket, úgy hívják: Jézus Krisztus." (Makovecz Imre)

BERNECEBARÁTI BARÁTAI

A Magyar Kultúra Napját ünnepelve, január 20-án nyílt kiállítás az Újpalotai Szabadidőközpont Zsókavár Galériájában a Bernecebaráti Nemzetközi Művésztelep 2012–2013–2014-es évek táboraiban készült alkotásaiból.

A művésztelep alapítója Nagy Előd festő- és éremművész, a kiállító tagok: Ásztai Csaba, Bakos Erzsébet, Bardócz Lajos, H. Csongrády Márta, Ferencz Ernő, Gaál András, Kopacz Mária, Kopócs Tibor, Mihályfi Mária, Nagy Előd, Németh Zsuzsa, Restyánszki Attila, Szabó Gábor, Simon Endre, Simó Enikő, Diane Sophrin.

Bernecebaráti Újpalota testvértelepülése, a börzsönyi község tökéletes hely az alkotómunkához. Ilyenkor két hétre átalakul a Szokolyi kastély, és a művészek foglalják el az év közben gyereküdülőként működő épületet.

Nagy Előd pasztelljei; fent: pillanatkép a megnyitóról

DERŰ, NYUGALOM, BIZALOM – ÉS REMÉNY

A nyíracsádi Milák Róbert festői érdeklődése a bibliai témák és a cigány hagyományvilág mellett egyre inkább a természetábrázolás felé fordul. A népi mitologikus motívumokat és az élénk színvilágot építi be festményeibe. Tájképekből és csendéletekből összeállított anyagát legutóbb a VOKE Egyetértés Művelődési Központban mutatta be, Debrecenben.

A februárban nyitva állt tárlat képeit leginkább a derű, nyugalom, bizalom és harmónia szavak, illetve a szavak mögötti érzések jellemzik – a reménnyel együtt talán ezek hiányoznak legjobban a cigányság mai életéből. Nos, ez is azt mutatja, hogy a művészet világa valaminek a hiányával szintén képes szólni valamilyen problémáról, így az egyszerű látványfestészet is kaphat egzisztenciális jelentésárnyalatot.

Milák Róbert festményeit egy hónapig láthatta a közönség

Milák Róbert a zenével (zongorával) és a képzőművészettel szinte egyszerre ismerkedett meg gyerekkorában, s máig párhuzamosan műveli a kettőt. Mivel hagyományos cigány muzsikus családból származik, ezért is volt kézenfekvő édesanyjának az a kérése, hogy készítse el a Dankó Pista-képsorozatot – emlékezik vissza az alkotó egyik interjújában.

Azt is elmondta, hogy szerencséje volt: Nyíracsádon alkotott Kiss József festőművész. Ő vette a szárnyai alá, nála sajátította el a legtöbb képi ábrázolói ismeretet, készséget, ott tanult meg festőként gondolkodni, tervezni. Tőle tanulta azt a kitartást és szorgalmat, ami a pillanatnyi benyomástól a maradandó képekig vezet.

Némi kacskaringó után sikerült bejutnia a Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Gimnáziumba, s ott ismerte meg a barbizoni tájfestők művészi felfogását, törekvéseit, melyek máig hatással vannak rá.

Makoldi Sándor a Szarvaskői látomás (2014) festése közben
Az előző lapon: Szent László legendája I–III. (egyenkénti méretek 170x275 cm)

A MAGYAR FESTÉSZET ÚJ IRÁNYAIT KERESVE

Az idén 70 esztendős Makoldi Sándor festőművész jubileumi kiállítását január 21-én nyitották meg a debreceni Belvárosi Galériában.

A meghívószöveg szerint Makoldi festészete tükrözi elméleti munkásságának eredményeit. A kezdetben akadémista és szürrealista táblaképeket dinamikus, expresszív-nonfiguratív alkotások követték, majd kialakult a hagyományokat követő jelkép-festészete. A magyar nemzeti hagyományok továbbvitele erősen kolorista, szimbolikus képvilágban, anyanyelvi szintű képírásban teljesedett ki. A régi mesterek – mennyezők – filozófiáját vallja. Az immár több évtizede felvállalt magyar hagyományok tudatos továbbvitele mellett a hasonló vizuális törekvések ösztönzését hivatásos néprajzkutatóként is ügyének tartja. Külön kis csoport gyűlik e törekvések köré Debrecenben (MAG), amatőr és hivatásos alkotókból, akik már több ízben bemutatkoztak csoportos tárlatok keretében. – „Csoportos kiállításai gyermekeivel, tanítványaival, kollégáival, a magyar festészet új irányát jelölik, vidéken is elérhető egyetemességét bizonyítják.”

APROPÓ
MEGSZÓLAL A TERMÉSZET

Rogovics-Fehér Lajos az erdélyi és hazai tájak megörökítése után az elmúlt évben a Debreceni Egyetem Botanikus Kertjében követte végig az évszakok változását. Az itt készült képeket versidézetekkel kísérve mutatta be a február 4-én a debreceni Méliusz Könyvtárban rendezett kiállításán.

Két felvétel Rogovics-Fehér Lajos sorozatából; lent a botanizáló Fazekas Mihály és Csokonai Vitéz Mihály szobra áll a téli tájban

SZÍNEK EZERFÉLESÉGE

Rácz Zita szentendrei selyemfestő műveit mutatta be a TIT Stúdió Egyesület a budapesti, Zsombolyai utcai székházának emeleti kiállítóterében. Eredetileg gyógypedagógusi diplomát szerzett, érdeklődésében azonban a képzőművészet, a versenysport és a zene egyaránt fontos helyet foglalt el. 1999-től két évet töltött el Tennessee-ben (USA), ahol a Cheekwood Art Institute-on fejlesztette rajzkészségét. 2002 óta érdeklődése a selyemfestészet felé fordult, ekkor készültek el nagyméretű, hernyóselyemre festett munkái. Autodidakta módon alakította ki egyedi technikáját és kifejezésmódját, improvizatív alkotásokat készít. Rácz Zita ezt vallja: „A minket körülvevő világot a színek ezerféleségével igyekszem megörökíteni, pillanatnyi hangulatok, érzelmek közvetítésével." Öt gyermekével él Szentendrén, nyaranta bekapcsolódik a képzőművészeti szabadiskolák műhelymunkáiba, részt vesz azok tárlatain. 2003-ban jelent meg *Ősztündér* című művészeti albuma, amely 53 festményét tartalmazza, versekkel kísérve, s mely a dobogókői Manréza Spirituális és Művészeti Központban rendezett kiállítását reprezentálja.

A 2004-ben alakult Szentendrei Szépművészeti Egyesület, az IKON csoport tagja. 2007 tavaszán járt Indiában, az út ihlette nagyméretű munkáit szentendrei szabadtéri tárlaton mutatta be.

Rácz Zita:
Szentendrei házak
(fenti kép: Ősztündér)

REZZENÉSEK

Keczely Gabriella *Rezzenések* című kiállítását a Magyar Kultúra Napján nyitotta meg Kemény János költő, fotóművész a TIT Stúdió Egyesület székházában. Rezzenések vers és kép, hang és tapintás, ember és természet, látvány és gondolat között. Rezzenések az önmegismerés útján; játékos és drámai, melankolikus és expresszív rezzenések. Néha belekiáltások az égbe, néha csak parányi sóhajok: harmatként gyöngyöznek a fűszál tövén.

GÖMÖRI EMBEREK

Czenthe Zoltán fotóművész gömöri portré-kiállítását (*Hajdani úr-, hétszilvafás- és jobbágy-arcok… Fotók a régi Gömörből)* szintén a TIT Stúdió Egyesület székházában rendezték meg februárban. Czenthe Zoltán az egykori Gömör vármegye területéről a ’60-as évektől kezdve készíti sorozatait. Lefotózta a „Gömöri Atlantiszt”, és most a kincses világ lakóit is bemutatta.

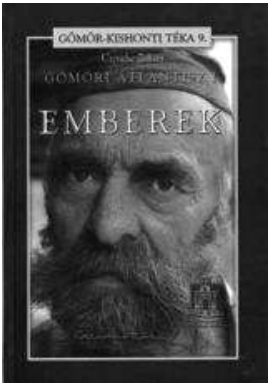

ÚJ KÉPEK

Ezzel a címmel immár 30. önálló tárlatán mutatkozott be Éles Bulcsú (Debrecen, 1983) festő- és grafikusművész a Kenézy Art Galériában, szülővárosában. Éles Bulcsú 2010-ben szerzett diplomát a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, és az elmúlt évben vették föl a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületébe.

ENIGMATIKUS HELYEK

Szemadám György: Lake Mungo II., 2014., arcív pigment-nyomat

Szemadám György Munkácsy-díjas festőművész, író, a Magyar Művészeti Akadémia elnökségi tagja *Titokzatos helyek* című kiállítása volt látható február közepétől március 10-ig a székesfehérvári Vörösmarty Színház Forrás Galériájában. A galéria ajánlásában az alábbiak olvashatók a művészről:

„Festményei stilizált, jelszerű állatokat, sokszor madarakat megjelenítő, elvont formatöredékeket bemutató ábrázolások, melyeknek stiláris jellemzői a redukált formák, a hangsúlyos színmezők és a határozott kontúrok. Képein elszigetelt festői jeleknek, azok összefüggésének tárgyi azonosíthatósága helyett egy-egy idea tárgyiasul a festői jelek logikus vagy illogikus kapcsolódásában, s ezek a gondolatok hol technikailag rendkívül kimunkáltan, hol a technika milyenségére kérdeznek rá, vagy emberi problémákat feszegetnek."

A tárlat a művész archív pigment nyomataiból válogatott, melyekkel már többször, nagy sikerrel mutatkozott be a közönség előtt. Szemadám szerint a képzőművészet és fotográfia az utóbbi évtizedekben nemcsak elválaszthatatlan egymástól, de a két művészeti ág, szemléletében is termékeny módon hatott egymásra. „Képzőművész lévén, fotóim valami olyasmiről szólnak – vallja az alkotó –, amit a képzőművészet eszközeivel nem tudok elmondani. Mágikus helyekről és pillanatokról, amiket csak a fotográfia tud rögzíteni 'itt és most'."

HAMVAS BÉLA EMLÉKÉRE rendezett tárlatot a Művészetbarátok Egyesülete a múlt év decemberében, az Erzsébetvárosi Közösségi Házban. A 17 kiállító közt szerepelt A. Bak Péter, Kőhegyi Gyula, M. Kass Judit és Ürmös Péter – a kiállítást Madár János költő nyitotta meg, majd *A bűn kérdése az istentelen világban (Hamvas gondolatai Dosztojevszkij sátánjairól)* címmel Mayer Erzsébet tartott előadást.

BÉRES FERENC EMLÉKESTJE

A művészetbarátok Erzsébetvárosban december elején emlékeztek *„A dal fejedelmére”*. Ebből az alkalomból adták át az énekművészről elnevezett díjat is, melyet Hegedűs Szabolcs kapott. Az 1996-ban alapított díjjal a magyar népzene és népdal terjesztésében, népszerűsítésében jeleskedőket ismerik el. *(A plakettet Cséri Lajos tervezte.)*

40 MŰVÉSZ 40 GRAFIKÁJA HAJDÚBÖSZÖRMÉNYBEN

Máté László debreceni műgyűjtő kollekciójából ezúttal 40 grafikát láthatott január közepétől a hajdúböszörményi közönség a Sillye Gábor Művelődési Ház Galériájában. A bő két évtized alatt összegyűjtött anyag nívóját az is jelzi, hogy az alkotók közül többen Kossuth- vagy Munkácsy-díjasok. A művek fele származik debreceni művészektől – az arány egyrészt a gyűjtő szempontjait tükrözi, másrészt pedig grafikatörténetileg is releváns, mert az 1800-as évek elejétől (a hazai sokszorosító grafika kialakulásától) a cívisváros volt a műfaj egyik központja.

Keresztelő Szent János
Molnár C. Pál fametszete

MŰVÉSZETI MEGÁLLÓ

Néhány évvel ezelőtt vitt el Takács László festőművész Hajdúböszörményi Művészeti Megálló Galériájába közös barátunk, Tarczy Péter. A faipari üzemből kialakított szép kiállítótér egyik részében a Takács-festmények, a másikban böszörményi alkotók munkái fogadtak.

Az idén 75 éves Takács László néhány éve fest, a diákkori tehetség nyugdíjas korában éledt újra, de aktív éveiben is művészetpártoló volt. Első kiállítását Böszörményben rendezték meg 2008-ban. Nyíregyháza, Zsámbék, Debrecen, Székesfehérvár, Hajdúdorog, Balmazújváros, Budapest is ott szerepel már a listán, 2012 óta pedig tagja a budapesti Batsányi–Cserhát Művészkörnek, a kör Dr. Bornemisza Barnabás-díjasa. Népi életképei után a csendéletei és tájképei váltak sikeressé: ezüst, arany, gyémánt minősítéseiről szinte havonta beszámol facebook oldalán – ezeket a diplomákat internetes nemzetközi művészeti portálok pályázatain ítélték oda számára.

HÉZSŐ FERENC ÚJ KIÁLLÍTÁSA DERECSKÉN

A Munkácsy-díjas, hódmezővásárhelyi festőművész, Hézső Ferenc (1938), a 35 festmény között új műveket is bemutató tárlatát nyitották meg a derecskei művelődési központ kiállítótermében a Magyar Kultúra Napján.

Az alföldi festészetet megújító vásárhelyi generáció szinte utolsó nagy öregje, mára klasszikussá vált alakja Hézső, aki – monográfusa és ezt az új tárlatot is ajánló Kratochwill Mimi szerint – a kívülállást és együvé tartozást egyszerre közvetíti a műveivel. A kép minden részlete fontos, az egész kifejezésének van alárendelve a részletgazdagság is. S ebben a szemléleti és kompozíciós teljességigényben tündökölnek föl a tragikum és boldogság színei. Hézső téli tájai szinte virágzanak, közben a nyarakat is mindig áthatja az elmúlás szomorúsága.

Hézső Ferenc festményeiből: Népdal (a szemközti oldalon: Íjászok, Kék madár)

Hézső festészete konstruktív és expresszív, gazdag a szürreális elemekben, de az archaikus motívumok, ősképek és szakrális erejű figurális absztrakciók egyaránt szerepelnek az építőkockák között. Vágyfestészet abban az értelemben, hogy hiányt szólaltat meg. Némely képei előtt állva azt érezzük, mintha egy hortobágyi Chagall keresné új identitását a hunok és a Máriák között. Repül a ló, a madár és az asszony, mert elröpíti a vágy és a tisztaság, az ima és a varázslat, a népdalok szerelem- és bánatsóhajtása emeli őket a felhők magasába, a pásztortüzek keserű-kéjes füstje lebeg a töredezett szik fölött. A régi csűr bejáratához támasztott kasza magánya olyan, mint a madaraké, mert hiába a végtelen ég, korlátozott ez a szabadság. – Szó sincs új identitáskeresésről! Hézső Ferenc látomásai tipikus Kárpát-medencei valóságképzetek: temperaképeit folytonosan a szabadság és elmúlás disszonáns színei és hangjai feszítik, geometriai játékaiból sejlik föl egy magasabb elrendeltetés szándéka, s a nádasok télen is megizzadt ölén fojtogatja ecsetjét a létezés nagyszerűségének s az ember kiszolgáltatottságának disszonanciája.

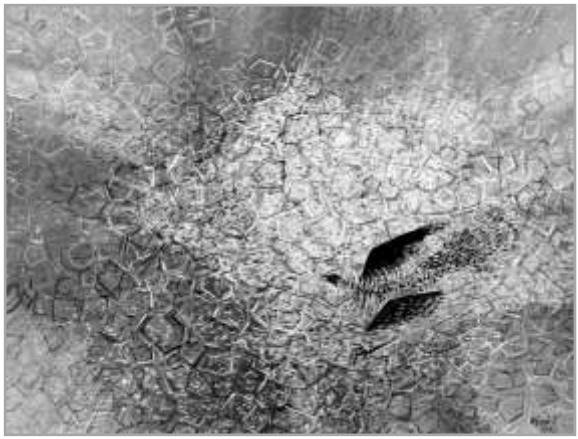

Hűség és emberség – visszhangzanak máig képeiről Czine Mihály 1972-ben szólt szavai. A jövőbe induló fiúból éltre visszanéző férfi lett, aki sok hiányt látott és érzett földön és égen, de a reményt soha nem hagyta el. Hézső Ferenc képei előtt fájdalmában is Szép ezért az Ember.

„MESTEREIM NYOMDOKAIN"

Komiszár János festő- és grafikusművész tárlata a Debreceni Akadémiai Bizottság székházában

Komiszár Jánossal az elmúlt évadban találkozhattunk az akadémiai bizottság székházának falai között: Holló László műveit ajánlotta figyelmünkbe. Ő is Holló László-díjas festőművész. A kitüntetéssel egyszerre ismerték el alkotói, művészetszervezői, művészetközvetítői tevékenységét. Hosszú lenne a lista, ha minden ilyen irányú vállalását fölsorolnánk. Csak néhány példát említek.

Éveken keresztül rádiós képzőművészeti műsort vezetett, itt elhangzott beszélgetéseiből szerkesztette portréinterjú köteteit (*Paraván*-sorozat). Képzőművészeti albumokkal segített száznál is több alkotó népszerűsítésében (*Színes paletta, Délibáb színei*). Kiállításokat szervezett Holló-díjasoknak, ehhez katalógusokat készített. Több debreceni témájú, grafikai és akvarell-sorozata az általa szerkesztett versantológiákat emelik szép társ-művészeti produkciókká *(Hej, Debrecen…; Az ígéret városa; Debrecen, az ősi város*).

Nekünk is van két közös könyvünk. A *Szirmok csókolóznak* c. kötetben virágcsendéletek és virágversek csokrát adtuk, a tíz évvel ezelőtt *Színekre szavak* c. akvarellciklusra a műteremben született verseket írtam. A mostani grafikai világot egy 2010-es sorozat készítette elő: a *Hit és türelem* c., Erdei Sándorral közös könyve (rajzversek és versrajzok), majd az *Ajándék csend* c. kötetben folytatódott ez a vállalkozás.

Mindenképp emeljük a mustrába a képzőművészeti utánpótlás- és vizuális-kultúra-nevelő misszióját. Az általa alapított és vezetett Brassai iskolagaléria rangos városi kiállítóhely volt, itt kezdte el a megyei középiskolás képzőművészeti pályázatok szervezését. Hajdúszoboszlóra költözve, országos képzőművészeti seregszemleként máig neves eseménye és megmérettetése ez a művészi pályára készülő fiataloknak és mestereiknek.

A Holló-díjas Komiszár János Debrecen város kiváló pedagógusa, a többi közt Boromisza Tibor-díjas alkotó, szülővárosa, Máriapócs Pro Urbe- díjasa, illetve díszpolgára. Szerény módon *„Mestereim nyomában"* címmel hirdette kiállítását, pedig mára ő a mestere sok tehetségnek. Egészében rá jellemző képi világot és grafikai atmoszférát, egyedi vonalkultúrát alakított ki. S hogy egyiket sem tartja előrébbvalónak a másiknál, arra például az is utal, hogy 60. születésnapi kiállításán egyenlő arányban szerepeltek az olajképek, akvarellek és grafikák. Itt is egymásra reflektálnak a festmények és a rajzok.

Ha már a mestereket említette, hangozzék el az ő nevük is. Maga minden bemutatkozásban megemlékezik Boldizsár Istvánról, Halápi Jánosról, Tar Zoltánról, nem kifelejtve Holló Lászlót sem, aki ugyan nem személyesen egyengette művészi útját, viszont példája és örökségvállalása kötelezi őt. Még a grafikai világ hangsúlyosabbá tételében is útmutatást jelentett Komiszár János számára Holló művészete. Holló László ugyanis azt vallotta, hogy a grafika a festészet aranytartaléka, és hogy a rajzban nem lehet tréfálni, mert ott minden kiderül.

Komiszár János tárlata február 25-én nyílt az MTA DAB 2015. évi közgyűlés programjaként

Ennek ellenére (vagy épp ezért) Komiszár János tollrajzait és tusgrafikáit ironikus kifejezésmód és groteszk megközelítés jellemzi. A rajzba átültetett humor az Ujváry Zoltán folklórkönyveihez készített illusztrációsorozatokon már teljes erővel bontakozott ki (a *Száz kis írás* és a *Mária Terézia a folklórban* c. kötetek példái mellé készült lapokon).

A széles merítés pedig – témában, elbeszélésmódban, szimbolikus, olykor figurális-absztrahált kifejezésben vagy az ötlet rajzi tovább-gondolásában –

kitűnik a Komiszár János grafikai munkásságát bemutató könyvből, a tanulmányrajzoktól, a krokikon és illusztrációkon keresztül, az ecsetrajzokig, a több jelentésréteget szintetizáló autonóm lapokig.

Ez utóbbiból látunk itt is válogatást, mely kontrasztot képez egyrészt a festményekkel, ugyanakkor szükségszerűen teszi hozzá a maga egzisztenciális kételyeit a színharmóniákhoz. A festményen átsüt a tájelemek megéledő ereje, saját ritmusa van az organizmusoknak, egy-egy ecsetvonallal tud lendületet, ritmust, teremtő fényt adni fűnek, bokornak, fának, virágnak, templomnak, víznek és tanyának. Impressziója, benyomása expresszív kifejezéssé válik, amikor a természethangulatban saját érzelmeit és világképét, táj- és emberértelmezését adja vissza. Önmaga képére formálva festményein a tájat, harmóniakereső disszonanciákra lelünk a látvány mögött. Gyakran kapcsol össze két dolgot, és ezzel kiemel egy részletet: a csónakot, a templomot, a partot, valamit, ami összeköt két különböző minőséget.

Vida Lajos írta: a Komiszár-grafikákban minden együtt áll, ami az életben, még az is, amiről nem tudunk. Az élet és halál, a boldogság, a szerelem, az álom és a vágy, a tudás és tudatlanság, a bölcsesség és filozófia.

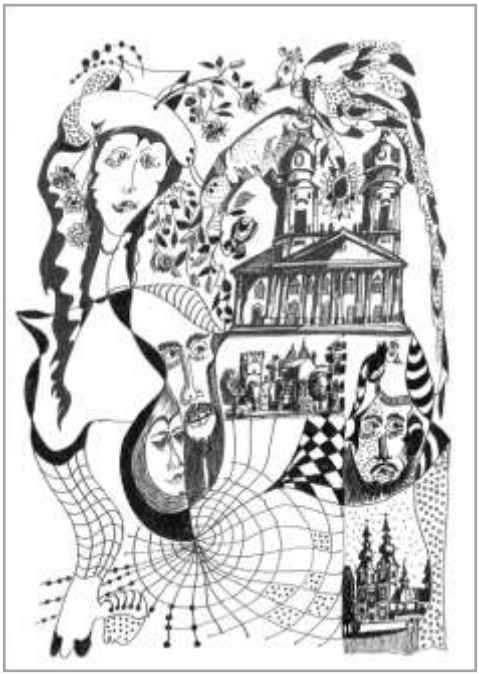

„Az összezavarodott vagy éppen renddé összeállt világ lenyomatai. Ebben a világban ott vannak a templomok, katedrálisok, madarak, az emberen kívüli és az emberen belüli világ. […] Ez a világ: tér, idő, amelyben mozgunk, teszszük a dolgainkat, de a másik világ, ami bennünk van, az igazi, minden nap megélt, a mindennap átformált világ áttetsző párlata.”

Nem idealizmus ez – még csak látszólag sem az. A felszín mögötti rétegekből a valóságfelismerő szürrealitást, a tettek és ideák találkozásának sajátos abszurditását fejtjük föl. A mosolyból fájdalom lesz.

E grafikai sorozat belső vallomás, kibeszélés, hiszen ott van a művész önarcképe a szakrális és profán tér, a templomok és mitológiai asszonyok között. S vallomásjellege van a szimbolikus és konkrét motívumnak, a sakktáblának. Előfordul, hogy az élet a pókháló rendezett kuszaságából és alkalmi csapdahelyzetéből a fegyelmezett stratégiát követelő játszma felé vezet, és a világ allegóriája maga is sakktáblaként képzelhető el.

S azt, hogy a mester végül milyen eredményt ér el az érzéki látszatok és láthatatlan valóságok, a logikailag jól követhető élethelyzetek és a mélyben kaotikus táncot lejtő vágyak vagy indulatok, a megszentelt vasárnap délutánok és izzadt hajnalok szimultán játszmáiban, már csak azért sem tudnánk pontosan megmondani, mert a mester maga rajzolja nemcsak a figurákat, hanem a sakktáblákat is.

„HOGY NE VESSZEN KÁRBA A NAPUNK”

Csátth Attila karikaturista (1942–2015) emlékkiállítása

A napilaphasábokról és kiállításokról ismert lapokat február 24-étől állította ki a debreceni Benedek könyvtár galériája. A humor művészének emlékoldalt is nyitott leánya a facebookon, naponta frissítve a karikatúrák archívumát. (Okos dolog – nehezebben érnénk el a *Hajdú-bihari Napló*, illetve a régebbi *Magyar Ifjúság* és *Lúdas Matyi* számait, ahol Csátth Attila rajzai jelentek meg.) Amikor még a 2000-es évek elején megnyithattam egyik kiállítását, a humor aktualitásáról is szóltam. Az egyedi helyzetben rejlő általános üzenet gondoskodik arról, hogy később se veszítsen érvényéből a konkrét helyhez és időhöz kötött téma tálalása. Hiába kötődik konkrét társadalmi vagy éppen politikai helyzethez, a rajz (és szöveg) erejét az adja, hogy helytől és időtől független konfliktuslényeget tár föl. Elég elővenni a szocializmusban készült munkákat, *„csatilla”* (így írta alá a lapjait) emberkritikája a rendszerváltozás után is érvényes volt, sőt, a világolvasatok ma is visszhangzanak kitörő vagy elfojtott, keserű mosolyaink mélyén.

Szívesen idézte Chamfort aforizmáját: „Életünk napjai közül egyik sem annyira kárba veszett, mint az, amelyben nem nevettünk.” A nevetésnek, a mosolynak valóban jótékony hatása van. Akár a csók vagy a simogatás: a nevetés életerőt ad. A humor kifejezés eredetileg testnedveket jelentett az orvosi szóhasználatban, olyan anyagot, amelytől az ember testi és lelki jóléte függ. De a köztudatba már a kedély, a jókedv értelemben került, és ott van a jelentések között az élet ellentmondásait megértő, azokat derűben feloldó szemlélet. A humor a hétköznapokban és a társas kapcsolatokban is nélkülözhetetlen.

A csatilla-karikatúrák megtalálhatók a facebook Csátth Attila Emlékoldalán

Csátth Attila nagyszerűen élt a helyzet- és jellemkomikum adta lehetőségekkel. A groteszk vizuális eszközeit felhasználva, a szelíd iróniától egészen a kemény vagy morbid szarkazmusig hatolt az ábrázolásban. Az ismerős szituációk (toposzok), az általánosból az egyedit kiemelő karakterek könnyen megszólítják az ösztönös mellett az intellektuális tartományt is. A humor szólhat a zsigereknek, önkéntelen, nehezen irányítható nevetést idézve elő. Szólhat a lelkünknek, érzelmi asszociációkat keltve fel. És szólhat a gondolatnak. Már nemcsak az archaikus érzelmi tudásra, de a hasonló gondolati ráhangoltságra is apellál az alkotó. Művészi erényei közé tartozott, hogy megtalálta az egyensúlyt a három alapterület között. Tehát naivitásunkra és természetes intelligenciánkra, ösztöneinkre, félelmeinkre, vágyainkra, megélt helyzeteinkre, tapasztalatinkra egyaránt épített.

A karikatúra műfaja a kezdetektől fogva a hatalom vonzáskörében létezik: a hatalmi, emberi és társadalmi visszásságok feltárására irányul. A 19. század második felében kialakuló magyar élclapirodalmat idézhetjük, az élen Jankó János nevével. És nemcsak azért, mert Csátth Attila maga is Jankó János-díjas művész volt, hanem mert a *Borsszem Jankó* és híres rajzolója teremtette meg a magyar karikatúrát! Természetes volt egykoron, hogy minden politikai pártnak volt saját élclapja, csakhogy a kormányon lévők voltak mindig a legnehezebb helyzetben, mert a karikatúra természetéből adódóan hatalomellenes. Nem feltétlenül ellenzéki, hanem tiltakozó. Ezért a karikaturista mindig független, csak az emberi jónak van elkötelezve. Műveiben arról szól, hogy mit tesz rosszul az ember.

A karikatúra egyben torzkép. Ezt a kifejezést Karinthy Frigyes alkalmazta. Paródiáinak 1920-ban megjelent második, csaknem duplájára bővített kiadásához Karinthy előszót is írt, amelyben kísérletet tett arra, hogy meghatározza „irodalmi torzképei" műfaját, amely csak részben fedi az irodalmi karikatúra fogalmát: „Ezek az én új kísérleteim […] lényegében tágították ki ama műfajok lehetőségét, melyeknek tárgya nem közvetlenül az élet, hanem annak terméke, a kultúra és a szellemi világ. […] Az irodalmi torzkép […] nem egy bizonyos műfajjal foglalkozik, hanem egy bizonyos íróval, azzal, ami az íróban egyéni és döntő: a modorával, illetve modorosságával. Torzkép, humoros műfaj, mert nem azt nézi az íróban, ami benne szabályos és általában művészi, tehát szép, hanem ami benne különös és különösen egyéni, tehát torz: – de egyben jellemrajz, kritikai műfaj, meghatározza az írót, az általában, normálisan széptől való eltérésének fokát és minőségét. […] Valamivel nagyobb orr a kelleténél, valamivel ferdébb szem, egy furcsa vonás a száj

körül – ez az, amit úgy nevezünk: te vagy az!" S igaz, hogy Karinthy mindezt az irodalmi torzképre értette, ám a valamivel nagyobb orr, valamivel ferdébb szem, egy furcsa vonás a száj körül elve a rajzokra is vonatkozhat.

Zenei sorozatában például Csáth Attila a társadalom működésének allegóriáit teremtette meg: a karmester mindig egy csoportot irányít, s megtörténik, hogy nemcsak a zenész lázad fel a karmester ellen, hanem a hangszer sem engedelmeskedik a zenésznek. A szerelem, a férfi–nő kapcsolat fonákjai szintén visszatérő elemek, mondhatni: archetípusok a rajzos humor ábrázolásában. A komikum alapsémáit rejtik magukban, így a nő, illetve a férfi és a nő viszonya hétköznapi modellként gyakran szerepelt Csáth Attila groteszk arzenáljában. Egyfajta folyamatot is tükrözve: az alkalmazkodást és a fafejűséget, a túlzott alkalmazkodásból fakadó egyéniségvesztést és az alkalmazkodás lehetetlenségét mutatta be rajtuk keresztül a művész. Telitalálat az *In flagranti*, de az eredeti helyzet visszáját bemutató *Szexuális zaklatás* vagy a *Sportember* is arról tanúskodnak, hogy Csáth Attila leginkább a férfi–nő kapcsolatban tudta modellezni az emberi ostobaságot s azt a negatív értékrendet, ahol a pénz a csúcsa mindennek.

A jellemző rajzok között van a helye a mutogatós férfin nevető asszonynak (az ötlet egy másik variációján – *lásd a két karikatúrát balra* – az öreg hölgy a kutyáját óvja inkább a látványtól). Jól érzékelhető innen is, hogy a nevetés a legnagyobb fegyverekhez sorolható, s az is, hogy Csáth Attila bátran alkalmazta az örkényi groteszk rajzi változatait.

Az alkotó a jellemvesztést jelölte meg céltáblájaként. Nehezen körbehatárolható terület: számos jelenet összekapcsolódik a pajzánsággal és a fekete humorral, másutt a fizikai groteszkkel. Mindaddig kelendő műfaj a horror – tudta ezt a művész is –, míg az emberek

lelassítanak az országúton, ha egy balesetet látnak. Megkönnyebbülve gondolnak rá, hogy nem őket teszik a fekete nejlonzsákba. Csátth Attila fekete humora éppen a haláltól való félelemre épít. – A halál elleni egyik hatékony védekezés a kaszás kinevetése. A nevetéssel mintegy fehér mágiát gyakorlunk. Persze, olykor a kaszás nevet az áldozatán: *„Na, ezt az én kedvemért”* – mondja a halál drogosnak, az utolsó adagot kínálva a fecskendőben.

„Na, ezt az én kedvemért!!!”
Csátth Attila karikatúrája

Kosztolányi két portréripor sorozatában rajzolta meg az ember életútját a bölcsőtől a koporsóig. Karikatúrába átfogalmazva: az emberi élet nem más, mint folyamatos utazás, lényegünk elfér egy bőröndben, egyetlen bőrönddel is mindent újrakezdhetünk. Részben ehhez a naiv filozófiához közelít az *„…és az idő megy tovább”*. Zseniális ötlet a *Hézagpótló mű*. Időről-időre megjelenik a 100 leggazdagabbról a sikerkönyv. Ennek ellenpontjaként készült Az *1000000 legszegényebb magyar* című rajz.

Köz- és magánéleti aktualitása egyaránt van a *„Tárt karokkal várom az újesztendőt”* szövegű rajznak vagy a *Merénylők*nek: mindkettő az üres zsebekről szól, ám nemcsak a mikulás és a karácsonyi angyal tehet erről, hanem magunk is okolhatók vagyunk érte. A politikáról már nem is beszélve.

Politikáról nem is beszélt Csátth Attila, viszont legtöbb rajzának nemcsak emberi és egzisztenciális, hanem közéleti vonatkozása is volt. A napi események, társasági és politikai jelenségek, az élet nagy kérdései (születéstől a halálig) szintén többféleképpen értelmezhetők. De mindig az derül ki, hogy esendők, nevetségesek vagyunk, és csak azért, mert ostobák vagyunk, bűnösök, sóvárak, gyöngék, álszentek, elvakultak, hasznot húzni akarók, a másik ember bajából élők...

Csátt Attila variációja az iránymutatásra

Vagyis nem mi vagyunk ilyenek, hanem mások. A karikatúra ferde tükre a rajtunk kívül rekedt társadalom képét mutatja, ha intim közelségből nézzük, négyszemközt maradva ezzel a tükörrel. Mert soha nem merjük bevallani, hogy saját magunkon nevetünk. És azt sem akarjuk tudomásul venni, hogy mások mindig rajtunk nevetnek.

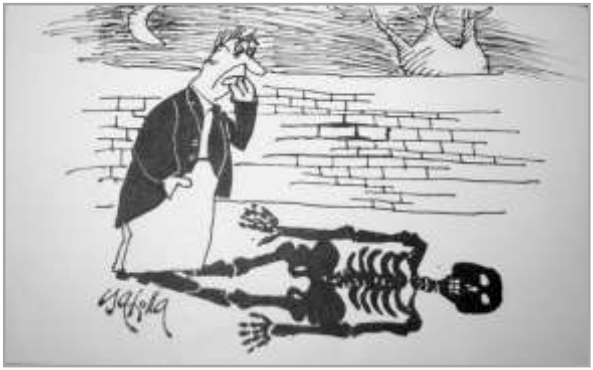

Csátth Attila elment, de sok muníciót, nevetésbombát hagyott maga után. S azt szeretné, ha sokat nevetnénk. Hogy ne vesszen kárba a napunk. S hogy ne ijedjünk meg a saját árnyékunktól.

Csátth Attila rajzos látomása a Távol-Kelet attitűdjéről

Groteszkek – képek és versek

BALSZERENCSÉS VARÁZSLÓ

(Pálfy Putyu István grafikája mellé)

Igazi mágus lehettél volna,
ha nem magadon kezded
a varázslatot.

Ne lépj a kertbe, szörnyeteg,
nem lebegnek körbe már
a rózsaillatok.

Szerettél volna ócska hatalmat,
hogy borulna eléd minden
ördög s szerelem.

Most te vagy izzadt patájú rém,
kit saját árnyéka fojtogat
a bomló egeken.

HA HARC, LEGYEN HARC!

Párhuzamok Tarczy Péter grafikája alá

Árnyékbokszolók, árnyékkormányok:
hamis a baba, és az okmányok
se voltak régen túl nagy rendben.

Árnyékszékek és árnyékvilágok:
arrafelé még a vak is látott
karón varjút a parlamentben.

„Lenyellek, mint a rózsaillatot” –
fenyegették meg a vadállatot
a mézeskalács háznál ülve.

„Ha harc, hát legyen harc!” – szólt a farkas,
s megállt egy rezsicsökkentő Barkas,
Beethoven ódáját fütyülve.

Mert örömben telik ottan minden óra,
mióta beleléptek az Unióba.

MARCIPÁN SZERELEM

Azt álmodtam, volt egy házam,
tornya is volt, marcipán,
s elláttam a tetejéről
túl az óperencián.

Fiasárkány kóstolgatta,
milyen édes a tető:
akármelyik királylánynál
százszor jobban ehető.

A szomszédban Hopp Mariska
megfejte a tehenet,
s nyelve alatt marcipánnal
közelről is szeretett.

KODAY LÁSZLÓ festményeihez

SZÍVSZÜRETKOR…

Szívszüretkor minden oly unalmas,
még ha szívhalászat volna!
Krúdy nyomában siófoki parton
két csókos eb kutyagolna.

GÓLYAÁLMÚ ASSZONYOK

Macskák a felhőkön,
kecskék a fán legelnek,
röpködnek szerelmes malacok
– a honvágyról énekelnek.

Gólyaálmú asszonyok
rejtik kötényük alá a napot,
s álmukban kergetnek lányosan
valami zsenge nyári
szénaillatot.

Tárcák

SZÍVEK A SINEKEN

Némi bodzavirágillat

A fülkében büdös van. Ketten ülnek benn, óvatos pillantás szembe és jobbra: viszonylag tiszták – nem emberszagot érzek.

Az ablak le van engedve, a fülke ajtaja nyitva, a folyosón is le van húzva az összes ablak. Nem is az állomás szaga.

Inkább a szomorúság lehelete vagy valamilyen áporodott szegénységszag – gondolnám, de kibillent a spontán költői hangulatból, ahogy nagy döccenéssel indul a vonat. A szemem ismét az ajtó mellett ülő testes fiatal hölgyre, a hölgy kezére, a kezében lévő legújabb generációs mobiltelefonra téved.

Néhány perccel korábban, az IC-n, legalább öt-hat ilyen mindentudó kütyüt matattak az ujjak körülöttem. Ott még nem éreztem ezt a szagot, de a sok faarc elszomorított. A légkondicionált helyiséget a hűvös monotonság, a magányok egykedvű tudomásul vétele jellemezte. Ez a nő meg éppen az ellenkezője – itt mosolyog velem szemben a készülékre, ahogy chat-el.

Gyöngyragasztásos pillangóminta virít az 5 XL-es kínai pólóján. Iszik. Nagy kortyait hallani a vonatzajban. Az üres flakont aztán a melléhez szorítja, míg tovább nyomkodja a képernyőt. Az üveg szája odafeszül hatalmas mellei közé, mintha egy kéksapkás műanyag ágyú célozná meg a szemközti kalaptartón duzzadó reklámszatyrot a félig piros cseresznyével.

Kintről újabb szagok érkeznek, megnyugtató, hogy egyértelmű a trágyaszag, nem kell találgatni az eredetét, aztán hirtelen felváltja a füstszag, úgy csap be az ablakon, mint egy keserű jajszó, a közelben kert alatti vegyes szemetet égetnek, némi háztartási hulladék is került bele, műanyaggal.

A fülkében táncoló tucatnyi, elvirágzott fehér pitypangszirom egyike betalál a nő orrlyukába. Tüsszent egyet, de nem hagyja abba az okos telefon képernyőjének nyomkodását, és úgy mosolyog, azzal az aprócska kéjjel, még tüsszentés közben is, mint akinek éppen a termetes fenekét simogatják.

Akkora a combja, mint a derekam, pedig nem kímél a kappanháj, bármenynyire küzdök ellene. Nem is szeretek a tükörbe nézni, sem alsónadrágban, sem felöltözve. Utóbbi látványt azért sem kedvelem, mert majd' kilencven kiló színmagyar húst látok egy ruhának álcázott Kínába becsomagolva.

A mellettem ülő középkorú férfi is erősen megbámulja a nő combjait, én meg őt lesem észrevétlen. A kezében egy boríték van, zöld filctollal írtak rá három szót, de úgy tartja a borítékot, hogy a szöveget fejjel lefelé látom, ráadásul most a kéz is majdnem teljesen eltakarta. Mindössze annyit tudok kibetűzni belőle, hogy „föld", és erről nekem rögtön az eszembe jutnak a csillagok.

Biztosan valamilyen földtulajdonnal kapcsolatos iratokat tartalmaz a boríték. Próbálnám visszarángatni a képzeletemet én is a földre, de most valamiért nem sikerül. Ismét betolakszik a fülkébe az áporodott szag, szinte az orrba mar, és olyan érzés tör rám, hogy a csillagok felé emelkedve egyre fogy a levegőm. Fáj.

Nem tudom, hol fáj, hogy tényleg fáj-e egyáltalán. Fölrémlik előttem egy régi szaloncukros doboz a szekrényfiókból, amelyet csak nagyon ritkán szoktam kinyitni. Beborítékolt emlékeim maradékát őrzöm ott. A fiók már csak félig van, egyre kevesebb a doboz és a boríték, egyre szigorúbb a leltár.

Minden évben megszabadulok néhány emlékemtől. Ha úgysem veszem elő, miért tartogassam? Fogságba lehet-e ejteni egy vacsoraszámlában, egy képben, egy hajszálban és rózsasziromban az elmúlt pillanatot? Vagy a saját elmúlása ellen hadakozik az ember, amikor emlékeket gyűjtöget?

Egyre gyakrabban sejlik föl bennem a gyanú, hogy talán nem is a megfelelő emlékeket őrzöm. Hogy nem kellenek tárgyak, dobozok és borítékok, mert egy boríték nem helyettesítheti az érzések kémiáját.

Az emlék a vérben van, és nem a szekrényfiókban.

Hiába nézem itt a földi örömök nyers mását, a farmernadrágba passzírozott, rengő idomokat, ez a fura szag nemcsak a kémiát, hanem a képzeletet is folyton mozgásban tartja. A Kis hercegre gondolok és József Attilára – a tudóssal, meg a vacogó kis szívet hangtalan bámuló csillagokkal.

A vonat állomáshoz közelít, a férfi lassan szuszogva emeli le a kalaptartóról a cseresznyés reklámszatyrot. Kimegy, a szag viszont bent marad. Megnézem a cipőm talpát, a másikat is, nem ragadt-e rá valami. Megnyugtató, hogy nem.

Úgy döntök, hogy a szag tulajdonképpen nem is létezik, mások nem érzik, az észlelése nem érzékszervi eredetű, következésképpen inkább egy életérzéssel kapcsolható össze. Ily módon lehet szaga a lustaságnak és az unalomnak vagy a kiábrándultságnak, s olyan erős szagot áraszthat a nosztalgia is, akár a vágy.

A nő hirtelen feláll, a vonat lassít. Állomás nincsen, a megállót is mindössze négy oszlop jelzi, amely valamikor az egész bódét tarthatta (a bódét pedig egy szebb időket megélt állomásépület helyére emelték).

Leszáll a fiatalasszony a puszta közepén. Nem néz föl, kezében ott a telefon, s még nyomkodja kicsit a képernyőt.

Látom a lehúzott ablakon keresztül, hogy a peron híján kijárt murvatöltésen áll egy hasonló korú fiatalember. Vékony, sőt meglehetősen sovány, leng rajta az enyhe szélben az S-es méretű fakózöld póló az Eiffel-toronnyal.

Elképzelem, ahogy a pillangó rászáll a fakó toronyra, s összenyomja…

A férfi kezében szintén telefon van, legalább olyan szaporán nyomkodja ő is a képernyőt, mint a nő. Ott állnak egymással szemben, de nem néznek föl. Mind a ketten a telefonjukra merednek.

Aztán átölelik egymást.

A testes pillangó szinte magába szívja a vézna Eiffel-tornyot.

Új illatokat sodor be a szél az ablakon, A lekaszált széna előző este megázott. Most olyan szerelemszaga van – némi bodzavirágillattal.

Xantus Gyula grafikája
(Kiss József magángyűjteményéből)

Lassú fénykép

A lány szeme csukva. Fülén fehér fejhallgató, fehér zsinórral csatlakozik a fehér MP3 lejátszóhoz. Ez a fennen hirdetett fehérség mintha az élet sötétebb árnyalatait volna hivatott leplezni.

Vastag ajkai összezárva, de így is van az alsó és a felsőajak között egy rés. Rá merőlegesen az állát egy szabályos kis árok hasítja szinte ketté.

Nézem ezt a mértani szabályosságot, az érzéki ajkakat és a kemény állat, s a mindennek ellentmondó egyenes, merészen fölfelé ívelő orrot. Kicsit széles, de amúgy szabályosnak, már-már szépnek is tűnik az arc ezekkel a harmóniát

teremtő aszimmetriákkal. Minden szépségben szabálytalanság van. Ettől lesz a figyelem tárgya előbb vonzó, aztán, kiemelkedve az érdektelenségből, lehet az érdek nélküliség tárgya. Ahogy Kant mondta, mellőzve egyúttal a szépséghez szükségszerűen társuló erkölcsi tartalmat is.

Mielőtt belefájdulna a fejem az esztétikába, nézem, mozdul-e a lány szája – úgy képzelem, hogy a zenének, amit hallgat, íze van, megindul a nyáltermelés is, amitől nyelnie kell, vagy pedig éget a zene, mint egy egzotikus láz, és meg kell nedvesítenie kicserepesedett ajkait.

De a szája nem mozdul, csak a szemhéja remeg. Tudja, hogy figyelem, és ez legalább olyan jólesik neki, mint amennyire idegesíti.

Hirtelen kinyitja a szemét, rám néz, és most valóban nyel egyet zavarában, talán azt szeretné megkérdezni, hogy mit nézek rajta. Egyre jobban belepirul, és nem, nem kérdez semmit, kibámul inkább az ablakon.

Én tovább írok a nagyalakú füzetbe, föl- fölpillantok rá, és látom, hogy zavara múlik, most már nyitott szemmel, és kissé álmosan hallgatja a zenét.

Tudnom kellene, hogy mit hallgat, hogy pontosabb legyen a rajz. Úgy érzem, hogy a zene hozzátartozik a személyiségéhez, nem elég pusztán a zenehallgatás tényét rögzíteni az elképzelhetetlenül fehér MP3 lejátszóról.

Ismét becsukja a szemét, de csak egy pillanatra, a szemhéja fölpattan, remeg. Tudja, hogy kitartóan nézem, s már önmagának is megfogalmazta, hogy zavarja őt ez a nézés. Azt gondolja, hogy csukott szemmel teljesen védtelenné válik, a zene az idegei közt zakatol, és a méretes fejhallgató, a pajzsként emelt tisztaság, a kívülre zárt világtól nem védheti meg.

A kívülre zárt világ most a papírlapot karcoló toll, amely épp egy másik világot igyekszik megteremteni, ugyanolyan belső atmoszférát, mely éltető levegőt ad, és ahonnan a kívülre zárt világot úgy lehet tanulmányozni, egy üvegfalon keresztül, mint a laboratóriumot, ahol veszélyes anyagokkal és gyilkos vírusokkal kísérleteznek.

Vajon milyen lenne, ha valódi portrét rajzolna róla valaki? Annak a képnek hasonlítani kellene hozzá, viszont az írott rajznak itt, a füzetben semmi máshoz nem kell hasonlítania, csak az én gondolataimhoz.

Megint csukva van a szeme. Először így is szépnek tűnt, de éppen a pillantása változtatta át a szabálytalanságot ritmussá. Az alvás halotti maszkja elfödi azt a különlegességet, ami szomorú, keskeny mandulaszemében bujkál.

Ahogy verdes a tekintete, maga is zenévé válik, ezért lesz szép.

Fátyolosan néz vissza rám most. Parányi álomkönny ködén keresztül. Kicsit fáradtnak tűnik. Nem is tudom, hogy nem inkább életfáradtság van-e a két

mandulaszemben. A tekintete valamilyen egyszerre szelíd s mély szomorúságot bujtat, amit megfricskáz olykor a hegyes orr, mértani játékba igéznek az ajkak, és az állon végigzuhanó kis árok vezeti vissza a szíve felé a bánatot.

De most vajon min mosolyog?

Eszébe jut, hogy szerepet játszik? Hogy folyton valaki más bőrébe bújik, és igen, csak az alkalomra vár, hogy megtalálja a szárnyait és elröpüljön?

Mert fölfedezte, hogy a szavak nem is rajzot készítenek róla, hanem egy lassú fényképet?

Visszamosolygok rá, mielőtt elröpül.

Látom a szemében egy Chopin-keringő dallamát.

Józsa János grafikája (Kiss József magángyűjteményéből)

Nyolc perc

Előd azon gondolkodott, hol rontotta el. Illetve, nem egészen ez volt a kérdés iránya, mert Előd magát soha nem okolta semmiért. Hol romlott el Ágnessel a dolog (amiben természetesen ott rejtőzött az előfeltevés, mi szerint Ágnes volt a hibás).

Felidézte a találkozásukat. Vonaton utaztak, és csak ketten voltak a fülkében. Ágnes olvasott – tüntetően fúrta bele magát a könyv lapjai közé.

Előd megkérdezte, hogy nem zavarja-e a lányt, ha lehúzza az ablakot.

„Nem, persze, hogy nem” – és olvasott tovább.

– Meddig utazol? – kérdezte Előd?

– Á, nem messze – mondta a lány, és föl sem nézett a könyvből. Nem mondta meg a célállomást.

– Jó könyv? – Előd nem adta föl.

– Aha.

Ebből sem lesz kaland, de nemhogy kaland, még egy ártatlan beszélgetés sem – gondolta a fiú.

S hirtelen ötlettől vezérelve fölállt, kivette a lány kezéből a könyvet, összecsukta, határozott volt, de a mozdulatokat nem kapkodta el. Leült vele szembe, és azt mondta, hogy szeretne kérni valami igen fontosat a lánytól. Nem többet, nem kevesebbet, összesen csak nyolc percet.

– Miért éppen nyolcat?

– Hogy miért nem ötöt vagy tizenhetet?

– Igen. Van valamilyen jelentősége a nyolcnak?

Előd hosszan ecsetelhette volna, hogy a nyolcasok dominálják a születési dátumát, hogy a kínaiaknál a nyolcas a szerencseszám, s még a bibliai hagyományban is a megújulást, az új teremtést jelöli. Igyekezett azonban rövidre fogni a választ, nehogy eltévedjen a fektetett nyolcasok végtelen vonalában.

– A hét ugye a teljesség. A teremtés is befejeződött hat nap alatt, a hetediken pedig az Úr megpihent. Ha valamit szeretnék megtudni vagy elmondani, elegendő hét perc rá. A nyolcadik percben úgyis újrakezdődik minden.

– De akkor miért nem elég a hét perc? – kérdezte a lány.

– Mindig vannak kivételek. Kíváncsi vagyok, hogy veled együtt most a kivételek közé tartozom-e.

– És ha igen?

– Akkor elveszlek feleségül.

Előd és Ágnes hét éve házasok. Az utóbbi hónapokban egyre többet veszekedtek. A dolog odáig fajult, hogy Előd két hete elköltözött otthonról. Kivett egy albérletet, aztán az egyik délután úgy döntött, hogy vonatra száll. Nem volt semmilyen úti célja, vett egy jegyet a legközelebbi intercityre.

A következő állomáson leült vele szemben egy nő. Olyan keskeny harmincas lehetett, két-három évvel idősebb Előd nél. Előhalászott egy újságot a táskából, valamilyen női magazint, és meglehetős érdektelenséggel lapozgatta.

Előd fölé hajolt, „bocsánat”, mondta – és kivette a nő kezéből az újságot.

„Szánna rám nyolc percet? Szeretnék valami igazán fontosat elmondani önnek.”

A TÁNC VILÁGNAPJA ELÉ

NYÍLÓ VIRÁG, RÓZSABIMBÓ…

Nyíló virág, rózsabimbó,
könnyű szélben csukott szemem
fölé ringó.

Illatos vagy, mint a rétek,
babonásan lehajolnék
én is érted.

Lehajolnék s átkarolnál,
beforgatnál a szívedbe
termő holdnál.

Feléneklő csípőd remeg,
tanulom az árnyékodat
én is veled.

Amerre lépsz, gyertya fénye
pislog, csipke szoknyád lebben
lassú égre.

Nyíló virág, rózsabimbó,
könnyű szélben csukott szemem
fölé ringó.

Végy öledbe, altass szépen,
hogy álmomban legyen könnyű
majd a léptem.

Baráth Pál táncgrafikái

MARGÓ

TÁNCMŰVÉSZET

„A táncban – minden más művészeti ághoz hasonlóan – előszeretettel kísérleteznek az alkotók: korszerű megoldásokat, újfajta eszközök használatához kapcsolódó formákat, a minket körülvevő jelenségekre adható izgalmas, érvényes válaszokat keresnek. Ez az igyekvés volt megfigyelhető a X. Magyar Táncfesztivál programjában is."
A múlt év nyarán Győrben rendezett eseményről írt a *Táncművészet* 2014/3. száma; ugyanitt emlékeztek Harangozó Gyula balett művészre, halálának 40. évfordulóján. 1937-től volt az Operaház balett együttesének koreográfusa és vezetője. Harangozót a táncban való gondolkodás, dramaturgiai lényeglátás, formanyelvét a klasszika, a karakter- és néptánc, illetve a mindennapi gesztusrendszer problémamentes elegyítése jellemezte.

A téli számban Gara Márk írt vezető anyagot *Diótörők a 21. században* címmel. „Senki sem gondolná, hogy az adventi időszak legkedveltebb gyerekdarabja valójában rémtörténet, horror. Kit is szimbolizál a gonosz egérkirály? Miért csak egy baba, a Diótörő az egyetlen reménye egy kislánynak? Miért vágyálom az édességek birodalmában kószálni? A temérdek mai táncadaptáció közül akad, amelyikben egyenesen a főszereplő édesanyja személyesíti meg az ellenséges egérhad vezérét, és baráti érzelmek is csak a babavilág Barbiejától és Kenjétől várhatók… A Diótörő balett a 21. században is a karácsony varázslatos, elnyűhetetlen és megunhatatlan története, és az sem mellékes, hogy a legfiatalabb korosztály sokszor e művön keresztül kerül közelebbi kapcsolatba a klasszikus tánccal…"

Izgalmas dráma amatőr szereplőkkel címmel tudósított Nádasi Myrtill Londonból. „Hatvan évvel ezelőtt született William Golding világhírű regénye, *A legyek ura*. Az évtizedek során alapművé vált, számos változatban – filmként is – találkozhatott vele a közönség. Az egyik legismertebb feldolgozása talán Peter Brook 1963-ban készült megdöbbentő filmje. Most izgalmas táncos verziója is született". Major Rita arról ír, hogy a Győri Balett bemutatóval ünnepelte a 35. születésnapot. Az est két részét két különböző generációhoz

tartozó alkotó művéből állították össze – Lukács András a *Boleró*ra, Vámos György a *Carmina burana*ra szerzett koreográfiát –, együtt szimbolizálva ezzel a jelent és az együttes hagyományait.

Kulcsár Noémival, *A vágy villamosa* koreográfus-rendezőjével Péli Nagy Kata beszélgetett. Az alkotó ezt mondja: „Dramaturgiailag a darabom követi az eredeti mű cselekményét. A szereplők jellemfejlődése, egyéni tragédiája, a négy főhős helyzete az alapmű tempójához és logikájához igazodik. Ugyanakkor azt kezdtem el kutatni, hogy egy adott társadalmi ranghoz és életnívóhoz hozzászokott személyiség hogyan változik meg egy tragédiát követően. Erre kérdeztem rá a mozgás nyelvén. Egy álomvilágban élő nő miért bolondul meg, és lesz azzá, ami."

TÁNCTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK – 2014/1.

Démoni értékrendet tulajdonítanak egyes helyeken a Vízkereszt és Nagyböjt közötti ünnepségeknek. Ezt tükrözi az a 17. század eleji, ismeretlen szerzőtől származó *Beszéd a Karnevál ellen* című mű, melyet a Magyar Táncművészeti Főiskola folyóirata közölt. A szerző mélyrehatóan elemzi a karnevál jelenségét, ismerteti a vádakat és érveket, melyeket a farsangi bálokkal és álarcokkal szemben fogalmaztak meg. Ezt olvassuk a bevezető részben: „A Karnevál egyrészt nem más, mint annak a felfordulásnak a példája, amelyet az Ördög minden ünneppel és szent erénnyel szemben alkalmaz. […] Az ördög értelem nélkülivé igyekszik üresíteni a napokat, haszontalan, őrült cselekedetekkel töltvén ki azokat, mintegy a megszokás álarcával (tehát a fikcióval) leplezvén el az értelem hiányát." Szintén a forrásközlések között találjuk Fucsh Lívia munkáját: Ortutayné Kemény Zsuzsa *Táncarchívum*ban lévő hagyatékából a Palasovszky Ödönre vonatkozó dokumentumokat írja le.

Izgalmas kérdéseket boncolgat Friedrich Heyer tanulmánya (*Teológiai elmélkedés a táncról. Világi vagy liturgikus tánc a keresztény életben?*) Így indul Heyer írása: „Miután az őskeresztény egyház a liturgia, a vallási kultusz területéről kiszorította a táncot, a tánc a keresztény műveltséggel átitatott

világban egy új helyre – a világi ünnepek, vigasságok közé – került át. Az egyházi liturgia az Isten dicsőítésére csupán az emberi hangot, az éneklést engedélyezte. A végtagok legfeljebb az imádkozáskor felemelt, összekulcsolt kezek mértéktartó gesztusában, a térdeplésben vagy a körmenetben jutottak némi szerephez". S a bazilikális építészeti stílusról elmélkedve fölveti, vajon „nem maga a táncot kizáró teológia-liturgia – egy számára megfelelő építészeti kifejezési formaként – hívta-e életre" a stílust is. S hozzáteszi, hogy a mozgás nélkül nem válik ábrázolhatóvá a „jámbor lelkek Isten előtti tánca". „A szent úrvacsora vétele előtt a keleti ortodox egyház koncelebráló papjai – csodálatos egyházi énekek kíséretében – körbejárják az oltárt, amely önkéntelenül is egy tánchoz hasonlító ritmusban történik." Megmaradt a szakrális táncok néhány formája a középkorban is – a szerző ide sorolja a misztikus önkívületi táncot (az imát így akár el is táncolhatták az oltár előtt), valamint a haláltáncot, mely a dramatikus körtánc egy sajátos formája volt. Iszlámból vett párhuzamként említi még Heyer a derbisek táncát, s a modern művészet is kínál analógiákat: noha nem istentiszteleti áhítat volt, „az expresszionizmus művészi tánca a vallási élményt igyekezett ábrázolni". Rávilágít a szerző arra is, hogy a reformáció korától kezdve a keresztyén ember szabadságtudatának reprezentálója is a tánc: az embernek jogában áll eldönteni, akar-e táncolni vagy sem, akar-e ünnepelni vagy lemond az ünnepről. Önmagában ugyanis a tánc nem árt az embernek – az ember teszi viselkedésével a táncot rosszá.

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR: TÁNCOSOK ÉS ISKOLÁK

Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből

A Gondolat Kiadó által 2014 őszén megjelentetett kötetben a szerző a hazai színpadi táncművészképzés 1833–1958 közötti intézménytörténetét tekinti át, s az állami intézményrendszer kialakulásával foglalkozik. A témát nem esztétikai vagy táncpedagógiai, hanem tánctörténeti, s leginkább nevelésszociológiai aspektusból vizsgálja. A szakmódszertani bevezető kitér a művészetpolitikai, a szervezeti és a szakmai, valamint a társadalmi és a művészeti hatásmechanizmus dimenziójának fontosságára. Számos tanulságot is megfogalmaz, például az alábbiakat:

A művészképzés intézményesülési folyamata közvetlenül összefüggött az adott művészeti ág társadalmi elismertségének alakulásával, viszont a képzés színvonala nem függött az intézményesülés időpontjától. Az állam a 20. sz. során folyamatosan diszkriminált (más művészeti ágak műfajait önmagukban nem korlátozta – fogalmaz Bolvári-Takács Gábor –, ellenben gyakorta meghatározta a kívánt tematikát, módszert vagy technikát). A táncművészképzés intézményesülési folyamata nem függött a műfajtól (balett, néptánc, társastánc, mozdulatművészet), az intézményesülést a műfaji önszervező képesség helyett a táncművészet felé irányuló társadalmi, politikai és erkölcsi elvárások alakították. Végül a szerző úgy látja, hogy ez a vizsgálat (és különösen a még hiányzó elsődleges források föltárása) új információkat kínál a művészeti ág hazai fejlődéstörténetéhez, a táncos képzés főleg személyes emlékeken alapuló történeti reflexiója ugyanis nem segítette elő a tudományos kutatást.

ZÓRÁNDI MÁRIA: A BARTÓKI ÚT

Pályaképek a színpadi néptáncművészet 20. századi történetéből

A könyv, melyet a Magyar Táncművészeti Főiskola 2014-ben adott ki, a honi tánctudományi kutatás friss terméke, noha a téma nem új keletű – a „Magyar Iskola" sajátosságai a táncpedagógusok, a művészek, koreográfusok és kritikusok körében gyakori téma. Ennek kifejtését kezdte meg a disszertációjában Jakabné Zórándi Mária (a színpadi néptáncművészet és néptánc-pedagógia kiválósága) – a folytatás azonban másokra vár, mert őt a főiskola rektori székéből ragadta el 2010 őszén, 55 évesen, a korai halál. A „megőrizve, megtagadva és megújítva" hármas gondolata kísérte végig a munkát, s már most kirajzolódik, hogy mit is jelentett a „Magyar Iskola" képviselői számára a bartóki út.

A bartóki modell nem a népi elemek reprodukálását vagy környezethez hű megjelenítését, hanem ezeknek a népi elemeknek az átértelmezését, a modern lét problémáiból fakadó törvénykeresést, a kor alapkérdéseinek egyetemes

módon történő megjelenítését hordozza magában – fogalmazott a szerző, aki az összetevők között fontosnak tartotta még megemlíteni a létezés nemzeti és egyetemes mivoltának kettősségét, valamint azt, hogy „a diszharmóniából is harmóniát teremtett, miközben megtartotta az anyanyelv és a folklór nemzeti jellegét, kiegészítve új szempontokkal, a kor kihívásaira adott új válaszokkal".

Összefoglalva minden építőelem tanulságát: a bartóki modell „az archaikus kultúrát, a népművészetet, valamint a népi erkölcsi tradíciókat tekinti tiszta forrásnak, amelyeket a magas kultúrával, a magas művészettel hoz szintézisbe, ami – amellett, hogy a mindenkori értékek múltban gyökerező mivoltát rögzíti – örök és tiszta forrásként táplálhatja a jövő nemzedékek kultúráját." A könyv megrajzolja az első (Molnár István, Rábai Miklós, Szabó Iván), majd a második koreográfus nemzedék (Galambos Tibor, Szigeti Károly, Györgyfalvay Katalin, Novák Ferenc, Kricskovics Antal, Tímár Sándor) portréját, valamint bemutatja a második nemzedék munkásságának hatását az újabb (a Foltin Jolán, Stoller Antal, Varga Zoltán, Mucsi János, Zsuráfszky Zoltán, Mosóczi István, Janek József, Szögi Csaba, Énekes István, Bognár József, Diószegi László nevével fémjelezhető) generációkra.

ALKOTÁS – BEFOGADÁS – KRITIKA A TÁNCMŰVÉSZETBEN, A TÁNCPEDAGÓGIÁBAN ÉS A TÁNCKUTATÁSBAN

Táncművészet és Tudomány VII. – IV. Tánctudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán 2013. november 8–9.

Rugalmas és láthatatlan ketrec címmel Bán András fotográfiai esettanulmánya indítja az elmúlt év őszén kiadott konferenciakötetet. Fodorné Molnár Márta a posztdramatikus színházi műfaj megjelenését vizsgálja a táncművészetben. (A posztdramatikus színház a megírt drámai műtől, annak cselekményétől egészében elszakad, így tágabb és szabadabb alkotói térben dolgozhat a koreográfus vagy a rendező.) Forgács D. Péter a tánc gondolati vonatkozásairól értekezik – érdekes fölvetést olvasunk az erotika és hatalom kapcsolatáról. „Az erotikának fontos szerepe van a hatalmi térben – írja Forgács D. – Az erotika határa

elsajátított, szocializált, és így alkalmas arra, hogy politikai törekvések eszközévé váljon. [… Az aszketikus erkölcs által] könnyen és magabiztosan lehet ítéletet mondani, hiszen nem igényel kognitív teljesítményeket. Ezért tömegek számára irányvonalként szolgál. Az, amit erotikusnak érez a közönség, az a testiség közkeletű határainak áthágása. Ez szilárd hatalmi térben megengedett, ellenkező esetben pedig szemben áll a legális (állami) normával. […] A tánc végső soron nem csupán a hatalmi normák esztétizálása, hanem az uralmi rendszerek térnyerésének eszköze is. A mozdulatok hétköznapi jelentésének letisztulásával szimbólumok keletkeznek, amelyek önálló jelentést hordoznak, és ezek alkalmasint a művész tudatos meggyőződésével ellentétesek is lehetnek. Minden táncnak van imázsa". Macher Szilárd szintén érintette a politikai dimenziót a tánckifejezések alakulásában, előadásának címe: *A társadalmi és politikai viszonyok változásainak hatása a táncnyelvek fejlődésére*. *„Az alkotás barlangja"* címmel Károly Róbert azt vizsgálta, hogy az akadémiai táncműhelyek új motivációihoz miként járulnak hozzá az alkotó, a műalkotás, a megőrző befogadás és a kritika misztériumának „rítusai".

Lőrinc Katalin *Az alkotói szándék és a nézői értelmezés egyes összefüggéseit* taglalta. A színpadon történtek esemény alapú megértését a táncanyag mellett segíti a mese, az irodalmi alapanyag, a rezümé, a zene (programzene esetén a librettó), a díszlet, jelmez és világítás. Ám kérdéses a puszta testmozgás értelmezése a kulturális kódok nélkül. A szüzsé olvasata helyett hogyan lehet magára a táncoló testre fókuszálni? „Nézői diszpozíció kérdése, hogy a felismerésért, ráismerésért mennyit hajlandó 'dolgozni'", a táncot nézve. Könnyebb feladat ugyanis „egy fiatal lány beazonosítása Csipkerózsikával, mint egy testtrikóban előadott lépéssor összevetése azzal az érzettel, amit a Csajkovszkij által megkomponált zene hallgatása kelt bennünk".

Baráth Pál táncgrafikája

PILLANATKÉPEK

Mikor az elindulás a fontos, nem az, hogy hová, mert az úton jössz rá, hogy szabad vagy-e, hogy csak gyávaságból maradtál-e még, s az sem kizárt, hogy az elindulás volt a gyávaságod.

Mikor vágyaidat végre a fény etette, cirógatta és incselkedett velük még a délelőtti utcán, hogy azt hidd, minden teérted van. Mikor meztelen talpakkal álltál a kikelet előtt, és a szíved is virágba borult, mint a cseresznyeágak. Mikor belefúrtad a szélbe arcodat, hogy megérezd a mese illatát.

Mikor elhallgatott az ég is hirtelen, csönd zuhant a partra, s mellkasodban az idő zakatolt, mintha felsikoltott volna lent a Szajna, vérzett a Notre Dame falán a nap…

Józsa Judit grafikái

TITOKZATOS KÉMIA

„Sirály volt, keserűmandulával a szájában.” *(Gyurkovics Tibor)*

Tassy Klára gobelinje a TIT székházában

A 2001-ben elhunyt Tassy Klára festő- és iparművész gobelinbe szőtt csodás madaraira utalt Gyurkovics Tibor sirályhasonlatával. S a madarak mellett a virágok voltak állandó motívumai: *A virágok hatalma* című munkáját Juhász Ferenc versére komponálta. Az 1922-ben született alkotó Rudnay Gyula és Bernáth Aurél tanítványa volt, a természet mellett a lét és nemlét, a kozmosz, az élet keletkezésének kérdései izgatták. Közintézményekbe a ’60-as évektől kezdve dolgozott, a *Titokzatos kémia* című nagyméretű gobelinjét 1967-ben készítette. Gyönyörű munka: csőrében keserűmandulát hordozó sirállyal…

Tassy Klára gobelin munkáiból: Páva pár (1995; balra), Mentoni sirályok (1965; jobbra lent)

LUDVIG ZOLTÁN FESTŐMŰVÉSZ VEZET MŰVÉSZKURZUST FESTÉSZETBŐL A NAGYKANIZSAI-KISRÉCSEI KENDLIMAJOR MŰVÉSZETI AKADÉMIÁN ÁPRILIS 17–19. KÖZÖTT

A DEBRECENI RÉGISÉGVÁSÁR
2015. ÉVI VÁSÁRNAPTÁRA

Minden hónap 2. és 4. vasárnapján Debrecenben:
Április 12., 26.; Május 10., 24.; Június 14., 28.;
Július 12., 26.; Augusztus 9., 23;
Szeptember 13., 27.; Október 11., 25.;
November 8., 22.; December 13.
Rendkívüli ünnepi vásár augusztus 20-án!

A hajdúböszörményi főtéren május 9-én
és augusztus 15-én; Hajdúszoboszlón, a szabadtéri
színpadnál szeptember 12-én.

Információ: Máté László (06/30-416-2738);
e-mail: lacimate@gmail.com

A NÉZŐ ● PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BLONDEX KFT. – Debrecen
CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. – Debrecen
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
SER–MÜLLER KFT. – Serfőző Attila – Debrecen, Hajdúböszörmény
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.titstudio.hu

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATÁNAK
KULTURÁLIS ALAPJA

BAKONSZEG
Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BÁRÁND
Dr. Palástiné
Deli Elvira

BUDAPEST
Prof. Bánfi Tamás, dr. Bátai Tibor, dr. Bolvári-Takács Gábor, dr. Feledy Balázs, Honvéd Együttes Nkft., dr. Koncz Gábor, Magyar Táncművészeti Főiskola, Palásthy Lajos (Kisgrafika Barátok Köre), Szabó Magda Szellemi örökségéért Alapítvány, dr. Szurmainé Silkó Mária, TIT Stúdió Egyesület.

DEBRECEN
Bereczki Gizella, Bodó István (Blondex Kft.), Bothné Dóra, Czentye János és családja, prof. Csohány János, Debreceni Művelődési Központ, Erdélyi Márta, Hegyi Rezsőné Kata, Holló Lászlóné Maksa Olga, dr. Juha Enikő, Juha Richárd, Kármán József és felesége, Kiss József és felesége, Koncz Tibor (Cívis Art Képkeretezés), Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, Kós Károly Művészeti Szakközépiskola, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna, dr. Kurucz Márta, dr. Lenkey Béla (KLTE Baráti Köre), Madarász Kathy Margit, Magyarné Ember Mária, Májer István, Maksai János és családja, Máté László, dr. Nagy Attila és felesége (UroPath Kft.), Nagy Krisztina, Nuridsány Éva, dr. Ötvös László és családja, dr. Péter-Szarka Dávid, Piskóty Teréz, dr. Rab Ferenc, R. Takács Ildikó Erzsébet és dr. Ráthonyi György, Rózsa János és R. Poncz Mária, Sass Bálintné, Serfőző Attila (Ser-Müller Kft.), Szabó András, Tamás-Kis Andrásné, Tar Károly és Tarné Szoboszlay Katalin, Tímár Tamás (TTPlay Kft.), Turcsányi Béla, prof. em. Ujváry Zoltán, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

EGER
Dr. Ködöböcz Gábor
Serfőző Simon

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY
Hajdúböszörmény Város Önkormányzata
(Kiss Attila polgármester),
Hajdúsági Múzeum,
Illyés András,
Molnár Pál,
Pál Nagy Balázsné,
Sántha Antal (Formula Holding Kft.),
Takács László,
Tarczy Péter

ÉGERSZÖG
Tóth György

ÉRD
Skornyák Ferencné
Turner Zsuzsanna

GÖMÖRSZŐLŐS
É. Kovács László

GYULA
Póka György

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
Hézső Ferenc és felesége

KESZTHELY
Dr. Sólyom Sándor

KOMÁROM
Orbán Irén és családja

KONYÁR
Szőnyi Sándor és felesége

MÁLYINKA
Dr. Szelekovszky Sándor és családja

MÁTÉSZALKA
Szatmári Múzeum
(dr. Cservenyák László)

MOHÁCS
Imolay dr. Lenkey István,
Hegyibeszédesek Baráti Társasága

MONOR
Koday László

NAGYRÁBÉ
Balogh Gyula

NAGYHEGYES
Községi könyvtár

NYÍREGYHÁZA
Csordásné Szikora Erzsébet

PANNONHALMA
Gaál András és felesége

PÁRIZS
Józsa Judit

SCHOPFHEIM
Szende Mária Nagy

SZARVAS
Baginé Tóth Erika

SZEKSZÁRD
Illyés Gyula Megyei Könyvtár,
Szabóné Papp Ibolya

TARTALOM

Legszebb szavak ... 113
Bíborba, bársonyba *(Madarász Kathy Margit kiállítása)* ... 114
Kártyajáték *(Burai István kiállítása)* ... 120
Csokonai és diáktársai *(Színes üvegablak a Református Kollégiumban)* ... 126

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG
Cs. Tóth János: A történés pillanatában című albumáról ... 130
In Memoriam Szalai Csaba ... 131
Szalai Csaba versei ... 133
Nagy Károly Zsolt a *Zempléni Múzsá*ban ... 134
Magyar Napló – A Magyar Írószövetség folyóirata ... 136
Tízes évek – *Csontos János versei* / Tusnádfürdői emlék ... 138
Agria – 2014/tél ... 139
Mintha imádkozna – *Serfőző Simon* verse ... 140
Kisgrafika ... 141
Hárman a 7toronyból
Nagy Horváth Ilona, Szikora Zsó és *Bátai Tibor* versei ... 144
Székely Géza: Halihó nélkül *(Andrássy Zoltán művészetéről)* ... 152
Csernák Béla: Váradi Séta a Holnaposok körül ... 154
Lövei Sándor versei ... 158
Madár János versei ... 160
Irodalmi Magazin / Szindbád útvesztője *(vers)* ... 162

MÚZEUMI HÍREK
„... összekötni az eget és a földet..."; Bernecebaráti barátai; Derű, nyugalom, bizalom és remény; A magyar festészet új irányait keresve; Apropó: Megszólal a természet; Színek ezerfélesége; Rezzenések; Gömöri emberek; Új képek; Enigmatikus helyek; Hamvas Béla és Béres Ferenc emlékére; 40 művész 40 grafikája Hajdúböszörményben; Művészeti Megálló ... 164

Hézső Ferenc új kiállítása Derecskén ... 176
Mestereim nyomdokain *(Komiszár János kiállítása)* ... 178
„Hogy ne vesszen kárba a napunk" *(In Memoriam Csátth Attila)* ... 182
Groteszk versek
Pálfy Putyu István, Tarczy Péter és *Koday László* műveihez ... 187
Szívek a síneken *(tárcák)* ... 190

A TÁNC VILÁGNAPJA ELÉ
Nyíló virág, rózsabimbó *(vers)* ... 196
Táncművészet; Tánctudományi Közlemények; Táncosok és iskolák; A bartóki út; Alkotás – befogadás – kritika a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánckutatásban (recenziók) ... 197

Pillanatképek *(Józsa Judit grafikáihoz)* ... 203
Titokzatos kémia ... 204
A *Néző •Pont* támogatói és előfizetői ... 206